24

II §.315

24, 977/B/2

L. LXVI.

9/g

OVER
DE
KOE-
POKKEN.

OVER
DE
KOE-
POKKEN.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaat te plaatſe als een Tytelplaat, voor de Tytel.

INËNTING

DER

KOEPOKKEN.

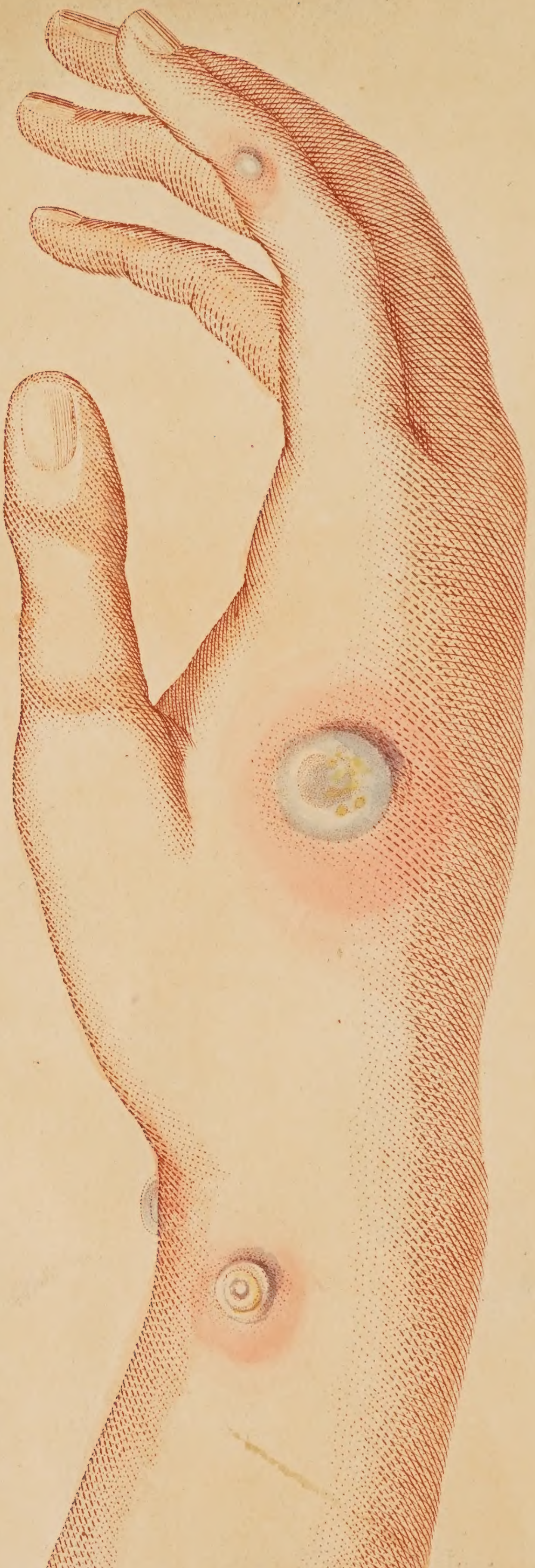

ALGEMEENE BESCHOUWING
VAN DE
GESCHIEDENIS
DER
KOEPOKKEN,
EN DERZELVER INËNTING,

ALS HET ZEKERSTE EN HEILZAAMSTE MIDDEL TER GEHEELE UITROEIJING DER MENSCHENPOKKEN.

Allen gevoelvollen en tederhartigen Ouderen, dien het Leven en de Gezondheid hunner Kinderen lief is, opgedragen

DOOR

H. J. GOLDSCHMIDT,
M. D. te Frankfort aan den Main.

UIT HET HOOGDUITSCH.

✲

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART,
MDCCCII.

Verwijderd K. B.

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

42600

VOORREDE

DES

AUTHEURS.

De Artzenijkunde is eene prakticaale, eene ondervindingsleer, dat is, zij berust op zinlijke beſchouwing en waarneeming der natuur. Wij kunnen ze dus binnen geene grenzen bepaalen. Zij bevindt zich

in eenen geſtadigen voortgang tot haare volmaaking en verdere uitbreiding. Niettegenſtaande zij, ſedert de tweede helft der laatst verloopene eeuw, eenen ongemeen rijken en ſchitterenden toevoer der nuttigſte en belangrijkſte ontdekkingen gekreegen heeft; niettegenſtaande zij tegenwoordig in een zeer aanzienlijke hoogte haarer volkomenheid verkeert: zoo is het nogthans te verwachten, dat, veelligt, toekomende eeuwen op den tegenwoordigen toeſtand onzer Artzenijkunde met mededoogen terug zullen zien. De milddadige natuur is onuitputlijk in haare middelen. Wie had 'er nog voor korten tijd aan ge-

gedacht, dat zij in een tam Dier een mild en zacht gift bereidt, welks toepassing in het vervolg van tijd aan het menschdom meer nut zal verschaffen, dan veele haarer gezondste en heilzaamste voortbrengselen.

Het is de pligt van iederen Arts, wiens beroep het is, zoo wel ligchaamlijke lijdingen, die reeds voorhanden zijn, wegteneemen, of te verzachten, als ook de zodaanigen, die nog niet ontstaan zijn, voortekomen, met zijne kunst gelijke schreeden te doen; iedere nieuwe ontdekking in dezelve behoorlijk te beproeven en te onderzoeken, en

op den toetsſteen der ondervinding te brengen.

De nieuwe ontdekking der Koepokken-inenting heeft bereids deeze proef doorgeſtaan, en haare hooge waardij voor het Menschdom is gegrond. Men heeft dus voorzeker te verwachten, dat deeze nieuwe Inenting in 't kort algemeen zal worden.

Doch, dewijl de meeste menſchen, ten aanzien deezer belangrijke zaak, *deels* nog in eene gantschlijke onkunde verkeeren, *deels* nog zeer onvolkomen des aangaande onderrecht zijn, doordien de ſchriften,

ten, welke tot hiertoe daarover in 't licht zijn gekomen, meer voor den Arts, dan voor het publiek in 't algemeen geſchreeven zijn; zoo hoop ik, door de tegenwoordige Verhandeling, welke ik de eere heb, het publiek voor oogen te leggen, ook mijn penningsken ter bevordering der algemeene goede zaak bij te draagen.

Ik heb hier, in de mooglijkſte kortheid, dat geen uit de beste Engelſche en Hoogduitſche Schriſten uitgetrokken, 't welk tot eene duidelijke beſchouwing deezer nieuwe Inentings-geſchiedenis dienſtig is. — Van de hier en daar in openlijke bla-

bladen en periodieke ſchriſten verſpreide kleinere opſtellen en aanmerkingen over dit gewigtig onderwerp, heb ik mij, als bouwſtoffen tot vervaardiging van een goed geheel, zorgvuldig bediend: ook iets uit mijne eigene ondervindingen en waarneemingen 'er bijgevoegd. Bijzonder heb ik alle vlijt aangewend, om de kentekens, waar door men de echte Koepokken van de onechten gemaklijk onderſcheiden kan, op eene beſtemde wijs aantetoonen. Ook heb ik het nadeel aangeweezen, welk voor de goede zaak *daaruit* ontſtaat, wanneer de Inentings-arts niet zijne geheele opmerkzaamheid op dit gewigtig onderſcheid vestigt.

Wan-

Wanneer ik nu het oogmerk, welk ik mij in dit geſchrift heb voorgeſteld, — om, naamlijk, ten beste van het publiek in 't algemeen, en tot welzijn mijner Stad- en Landgenooten in 't bijzonder mede te werken, — ook ſlechts ten deele bereik: wanneer ik ook ſlechts het geluk heb, om maar eenige familien van de hooge waardij deezer nieuwe Inentings-wijs, door mijn geſchrift, te overtuigen: dan zal ik mij voor de moeite, welke ik aan de bearbeiding van het zelve beſteed heb, bereids overvloedig beloond rekenen.

Uit hoofde van mijnen ieverigen, oprechten wensch, om voor een ieder

nut-

nuttig te worden, hoop ik ook, van mijne Leezers met billijkheid en inſchiklijkheid beoordeeld te worden.

FRANKFORT
den 31 *Maart* 1801.

HEYMAN JOSEPH GOLDSCHMIDT.

✲

*

INLEIDING.

Onder alle Kinderziekten, zijn de Kinderpokken, buiten twijfel, de allergevaarlijkſten en doodlijkſten.

Dit is eene droevige ondervinding, welke zich reeds over meer dan duizend jaaren bevestigd heeft. Bezwaarlijk zal 'er tegenwoordig wel eene familie meer zijn, welke niet treurige voorbeelden deezer geduchte Kinderpest zou kunnen opgeeven.

'Er

'Er zijn Epidemien, tijden van besmetting, geweest, wanneer van honderd kinderen, die door de natuurlijke Kinderziekte werden aangetast, de helft een roof des schriklijksten doods werd; ja, men heeft, in eenige Landen, Kinderpokken-ziekten waargenomen, waar in de evenredigheid der sterflijkheid nog veel grooter was. — Epidemien, wanneer vijftien of twintig van honderd stierven, zijn in menigte opgetekend. — In het Jaar 1796, en de twee volgenden, heerschten in Frankfort, en in de omliggende landstreek boosaartige Kinderpokken, waaraan bijna de schoonste en gezondste kinderen stierven, en het was, als of de dood ze voor zich uitgezocht had. Op denzelven tijd woedden zij ook in Hanau en in Mentz schriklijk. Zoo bespeurde men ook onlangs in Weenen eene zeer boosaartige Kinderziekte, waar

te-

tegen alle hulp- en geneesmiddelen te kortschooten. In Darmſtad ſtierf, in het voorleedene jaar, aan boosaartige Kinderpokken, bijkans eene geheele generatie uit. Ook overleeden aldaar eenige kinderen aan de gewoone Inenting.

Onlangs heerschten weder in Hanau, in Gieſsen, in Bamberg, en in Rödelheim, een klein uur gaans van Frankfort gelegen, boosaartige Kinderpokken, welke het derde kind wegraapten. Te Adorf, eene plaats, in het Keur-Saxisch Voigtland, heerschte, ſlechts korten tijd geleden, eene zeer boosaartige en ſchriklijke Kinderpokken-epidemie. Daar ſtierven ook twee van de zestig perzonen, welken de Kinderpokken waren ingeënt (*).

Tegenwoordig ontmoet men in deeze

Stad,

(*) Men zie *Reichs-anzeiger*, 1800. N°. 296.

Stad, in Frankfort, hier en daar de natuurlijke Kinderziekte, die nog wel goedaartig is; doch dit is bij alle eerstbeginnende Epidemien het geval: de boosaartigheid houdt, gemeenlijk, met de geduurzaamheid derzelver eenen evenredig voortgaanden loop.

Volgens eene naauwkeurige berekening, rukt deeze geduchte Kinderpokken-pest, binnen den tijd van een jaar, alleen in Europa vier honderd en vijftig duizend menſchen weg (*).

Wanneer men de boosaartige Epidemien met de minder boosaartigen te ſamen, de eene door de andere, berekent, dan zal men bevinden, dat, volgens het gemiddelde getal, welk die ſterflijsten opgeeven, van

(*) Men zie FAUST's *Geſundheits-Catechismus*, *gte auflage*, *Leipzig* 1800. ſ. 118, 119.

van honderd Pokkinderen ten minſte tien of elf op eene ſchriklijke wijs hun leeven verliezen.

Even zoo groot kan men het getal der geenen ſtellen, welke door deeze moorddaadige ziekte, voor hun geheel toekomend leeven, mismaakt, verzwakt en geſchonden worden. Blindheid, doofheid, booze zweeren, met beenbederving, verlammingen van allerleie ſoort, en gemoedszwakheid zijn maar al te dikwijls de loon voor maanden lang doorgewaakte nachten, voor de tederſte, met veele kosten verbondene zorgvuldigheid der bekommerde ouderen, en voor den onvermoeidſten vlijt des geneesheers geweest; — des geneesheers, zeg ik, die, niet zelden, bij de aanſchouwing van zijnen met de grootſte inſpanning geredden Pokken-zieken, al zidderende terug beefde, beſluiteloos, of hij zich meer over

zijne kunst, dan over de goede geneezende natuur van zijnen lijder, voor deeze bejammerenswaardige redding, beklaagen moet.

En wanneer het nog al gebeurt, dat bij boosaartige, ſamengevloeide en in elkander zweerende Kinderpokken, alles nog goed afloopt, de zieke ook met het gebruik zijner ledemaaten, en ongekwetſte zintuigen 'er afkomt; welke verandering, welke mismaaking is 'er niet, geduurende dien tijd, in des lijders gezigtstrekken ontſtaan! Het voorheen zoo inneemende, zoo bekoorende, aangenaame en bloeiende gelaat wordt nu, integendeel, door diepe groeven, leelijke naaden en afzigtlijke lidtekens bedekt. Ouders, welke, geduurende de Pokkenziekte hunner kinderen, hen niet zagen, herkenden ze dikwerf, naderhand, niet weder.

Maar

Maar treft nu deeze droevige metamorphofis, deeze jammerlijke gedaanteverandering, zelfs een jong, welgemaakt en bekoorlijk meisje, in die jaaren, in welken het reeds begonnen heeft, de aangenaamheden en voorrechten zijner gelukkige uitwendige vorming te gevoelen en te waardeeren; — in welken het door de dagelijkfche vleierijen, die het deswege in de gezelfchappen ontmoet, juist aanving, zich daar op iets te verbeelden: — aan welke neerflagtigheid, aan welke kwelling en verootmoediging, wordt nu het lieve kind op eenmaal, na de doorgeftaane leelijke Pokkenziekte, blootgefteld! Geen fchoonheidsmiddel, ook nog zoo duur gekocht, is nu in ftaat, om de diepe groeven, en naaden en lidtekens weder aantevullen en wegteneemen. Dat fchoone jeugdige vleesch, door het booze Pokken-gift weggebeeten,

laat zich door geen kunſtig middel weder vergoeden.

Het was dus zeer natuurlijk, dat men ſteeds op middelen bedacht is geweest, om deezen geesſel des menschlijken geſlachts minder ſchrikkelijk, en minder verwoestend te maaken: want, om dien gantschlijk te verdelgen, of tegen dit afſchuwlijk gift een tegengift uittevinden, daartoe waren de geleerdſte en vernuftigſte ſpeculatien tot nog toe niet genoegzaam (*).

Na

(*) Waarſchijnlijk is ook het plan van den onlangs overleeden Prof. JUNKER tot uitroeijing der Kinderpokken, bij de tegenwoordige maatſchappelijke betrekking der menſchen onuitvoerlijk. Al 't geen theoretisch zeker is, is ook deswege niet prakticaal in oefening te brengen. En gelijk de Prof. HUFELAND zeer wel aanmerkt, zoo is 'er nog bijzonder dit groote ongemak hierbij waarteneemen, dat, dewijl deeze uitroeijingstheo-

Na veele vergeefſche proeven in 't werk geſteld te hebben, vergenoegde men zich eindelijk met een middel, welk de ondervinding ons, als het beste, aan de hand gaf, naamlijk, door inenting van dit zelve gift, de Kinderpokken door kunst voorttebrengen. En men moet bekennen, dat, ſedert de inenting der Kinderkoppen, ſlechts hier en daar in gebruik is geraakt, reeds veele duizend menſchen daardoor den dood ontrukt zijn.

Doch niettegenſtaande alle de moeite, wel-

theorie, niet op de ontvanglijkheid voor het Kinderpokken-gift, maar alleen op de afzondering der beſmetten van de niet beſmetten berekend is, 'er ſlechts een enkel *atom* Kinderpokken-gift vereischt worde, om het geheele menschlijke geſlacht weder aan te ſteeken. — Men zie HUFELANDS *practiſches Journal der Heilkunde*, 10ter *Bandes*, 2ter *Stuk*, *ſ.* 192.

welke de beroemdſte Artſen van overlang aanwendden, om de groote voordeelen deezer inenting boven de natuurlijke beſmetting met kracht aantetoonen, kon men echter niet hoopen, dat zij eenen algemeenen ingang onder de menſchen zou vinden. En hoofdzaaklijk wel om de volgende redenen:

Vooreerst. Men vreesde, om aan gezonde kinderen, vrijwillig, door inenting, dat zelve booze gift bij te brengen, ten einde daardoor bij dezelven die zelve ziekte te verwekken, welke, gelijk de ondervinding ons leert, reeds zoo dikwljls eenen ongelukkigen uitſlag had. De ouders konden zich, bij de beste betoogen hunner geneesheeren, dikwijls niet voorſtellen, hoe het mooglijk ware, dat dezelve ziekte, door dezelve materie voortgebragt, ook niet met

met dezelve gevaarlijke toevallen verzeld zou gaan.

Ten tweede. Zijn de fterfgevallen bij de inenting der Kinderpokjes, welke tot hiertoe gebruiklijk is geweest, niet zoo ten uiterfte zeldzaam, dat niet fomtijds, hier en daar, droevige gevallen van deeze foort, algemeen zouden bekend geworden zijn.

In groote en volkrijke Steden, bijzonder in die geenen, alwaar, dikwijls, de Kinderpokken ingeënt werden, zijn jaarlijks een *paar* ongelukkige Inentingsgefchiedenisfen; of ten minften *eéne* derzelven, bekend geworden; waar door dan, voor eenen geruimen tijd, bij de bewooners dier ftad en landftreek, deeze inenting haar crediet verloor.

Ten derde. Dewijl de befmetting door de bloote uitwaasfeming aan de ingeënte Kinderpokken, even zoo wel, als aan de na-

natuurlijken, eigen is; zoo ſtelt men het met goed recht uit, de inenting derzelven buiten eene Epidemie te onderneemen, uit vrees, dat 'er door deeze, aan enkele individuen beweezene, weldaad, eene heerſchende Kinderpokken-ziekte door de beſmetting verſpreid kan worden, waardoor dan veele honderd menſchen aan het gevaar, om hun leeven te verliezen, bloot geſteld zouden worden. Waarom het ook op veele plaatſen uitdruklijk verboden is, buiten eene Epidemie de Kinderpokken inteënten.

Deeze zijn, mijns dunkens, de voornaame hindernisſen, welke zich tegen de algemeene invoering der gewoone Kinderpokken-inenting verzetten.

Maar 'er is nog eene menigte kleinere zwaarigheden bij deeze inenting, van wel-

welke ik beneden gelegenheid zal hebben om uitvoeriger te ſpreeken.

Aan de thans, ſedert eenen geruimen tijd, verdweenen, en in zoo veele opzigten belangrijke, achttiende eeuw bleef het voorbehouden, om kort voor haare verdwijning, — bij het blijde vooruitzigt op eene zoo hartlijk gewenschten algemeenen vrede (die toch nu ook tot heil des Menschdoms zoo gelukkig gevolgd is) — ons ook nog deeze ſchoone en ſtreelende hoop natelaaten:

DOOR EEN ZEER MILD, EN ONSCHULDIG MIDDEL, DE MET RECHT ZOO ZEER GEDUCHTE KINDERPOKKEN-ZIEKTE, NIET ALLEEN TE VERMINDEREN, MAAR DOOR DEN TIJD GANTSCHELIJK TE VERBANNEN.

Dit groote en weldadige middel is, *de nu algemeen wordende Inenting der Koepokken.* —

ken. — Wij hebben deeze, voor het geheele Menschdom zoo heilzaame ontdekking den Engelſchen (*) te danken.

Dit is het eenig middel, waardoor wij in korten tijd in ſtaat kunnen geſteld worden, om niet alleen den Engel des doods het ſchriklijk jaarlijksch offer aan Pokkenkinderen te weigeren; maar ook deeze vreeslijke en afſchuwlijke uitſlagsziekte, in het toekomende, geheel en al, van den aardbodem te verbannen en uittedelgen.

(*) De Nederduitſche Uitgeever van dit Werkje moet nog hierbij aanmerken, dat het Britsch Parlement, ſteeds gewoon, om loflijke daaden en uitvindingen mild te beloonen, onlangs, uit eigen beweeging, den verdienstvollen Arts, Dr. EDUARD JENNER, als den Uitvinder der weldaadige Koepokken-inenting, met het aanzienlijk Geſchenk van tien duizend Ponden Sterling vereerd heeft.

KOR-

KORTE INHOUD

DER

AFDEELINGEN EN PARAGRAPHEN

VAN

DIT WERKJE.

EERSTE AFDEELING.

GESCHIEDENIS DER KOEPOKKEN BIJ HET VEE. . Bladz. 1—12

§ 1. *Beschrijving deezer ziekte bij de Koeijen.* . . 1

2. *De oorsprong der Koepokken.* 2

3. *Echte en onechte Koepokken bij het Rundvee.* . . 5

4. *Bij welke Koeijen die ziekte alleen plaats heeft.* . 7

§ 5. *Zij*

§ 5. *Zij is, buiten Engeland, op het vaste land nog niet ontdekt. Poogingen om ze bij het vee voorttebrengen, in Duitschland niet, maar in Frankrijk wel gelukt.* Bladz. 8

TWEEDE AFDEELING.

GESCHIEDENIS DER KOEPOKKEN BIJ DE MENSCHEN. Bladz 12—34

§ 6. *Koepokken door natuurlijke Besmetting.* . . 12

7. *Verloop der Koepokken bij de Menschen, door natuurlijke aanſteeking.* . 13

8. *Hoogstmerkwaardige eigenſchap der Koepokken.* 15

9. *Invoering der Koepokken-inenting in Engeland.* . 19

10. *Invoering der Koepokken-inenting op het vaste land.* 22

§ 11. *De*

§ 11. *De Koepokken zijn niet besmettend.* . Bladz. 27

DERDE AFDEELING.

INENTINGS-METHODE — VERLOOP NA DE INENTING. — ECHTE EN ONECHTE KOEPOKKEN BIJ DE MENSCHEN. — BIJZONDERE VOORTREFFELIJKHEID DEZER NIEUWE INENTING BOVEN DE TOT HIERTOE IN GEBRUIK ZIJNDE INENTING. — BEANTWOORDING VAN EENIGE TWIJFELINGEN. Bladz. 34—87

§ 12. *Inentings-methode der Koepokken.* . . . 34

13. *Het beloop der Koepokken bij Menschen, na de inenting, door een lancetsteek.* 41

14. *Echte en onechte Koepokken bij menschen.* . 50

§ 15. *Pa-*

§ 15. *Parallele der Koe- en Kinderpokken-inenting, waaruit de voortreflijkheid der eerste boven de laatste ontegenzeglijk blijkt.* . Bladz. 63

16. *Beantwoording van eenige twijfelingen en tegenwerpingen tegen deeze nieuwe inenting.* . . 74

*

EER-

*

EERSTE AFDEELING.

GESCHIEDENIS DER KOEPOKKEN BIJ HET VEE.

§ 1.

Beſchryving van deze Ziekte bij de Koeijen.

In verſcheidene ſtreeken van Engeland, bijzonder in het westelijk gedeelte van het zelve, daar van de Vee-fokkerij veel werk gemaakt wordt, is onder de Landlieden, reeds zedert veele jaren, eene Rundvee-ziekte bekend, die zij de *Koepokken* (*cow-pox* — *vaccine-pox*) noemen. De Engelſche Geneesheeren JENNER, PEARSON en WOODWILLE geven daarvan de volgende

 be-

beſchrijving: Zij verſchijnen, zeggen zij, aan de Uijers der Koe in de geſteldheid van *gedaanteloze zweeren*, van eene helderblauwe of liever loodkleurige verwe, en met eenen roosachtigen ontſtokenen rand omgeven; het Dier verliest zijne vrolijkheid, wordt ziek, weigert eenige dagen het voeder, en de melk vermindert merkelijk. — De Puitsjes ontaarden dikwerf, wanneer men niet in tijds hulp zoekt te verſchaffen, of het Vee niet zuiver gehouden en onordentelijk gevoedert wordt, in boosaartige zweeren. —

§. 2.

Van den oorſprong der Koepokken.

Over den oorſprong derzelven zijn de gedachten der Engelſche Geneesheeren verdeelt. — D^r. JENNER is van mening, dat deze ziekte bij de Koeijen ontſtaat door beſmetting van den zogenaamden *Mokpoot* der Paarden, wanneer, namentlijk, de Koeijen van zulke knechten gemelkt worden,

den, die tevens ook de aan de Mok lijdende Paarden oppasſen; hoe ligtelijk nu kon het komen, dat knechten, die een Paard, de Mauke of Mok hebbende, den hoefklauw verbonden, en daarbij de nodige zorgvuldigheid om zuiver te blijven, niet in acht namen, naderhand, bij het melken der Koeijen, iets van de beſmettende ſtoffe, die door onvoorzichtigheid aan hunne vingeren was blijven zitten, aan dezelve mededeelden, waaruit dan de Koepokken ontſtonden. — Men heeft ook opgemerkt, dat deze beide ziekten veeltijds te gelijk heerschten. —

Dr. WOODWILLE wederlegt deze hypotheſe, zo wel uit eigene ervaring en proeven, als uit die van anderen, terwijl hij dikwerf in gezelſchap van zijn vriend, Mr. COELMAN, Profesſor der Vee-Artzenijkunde, verſcheidene Koeijen met de Mokſtof der Paarden inentte, zonder dat ooit deze Koepokken daaruit ontſtonden. Dat deze Paardenziekte dikwerf met die Pokkenziekte der Koeijen te gelijk plaats vindt, levert nog in het geheel geen bewijs op voor

de overeenkomst en Caufalverbinding van deze beide krankheden. Hij verzekert tevens, dat hij dikwils deze Koeziekte onder zulke omftandigheden waargenomen had, die het ten hoogfte onwaarfchijnlijk, ja, menigmaal geheel onmogelijk, maakten, dat zij door de Mauke der Paarden had kunnen veroorzaakt worden.

Ook D^r. PEARSON wederlegt deze hypothefe van D^r. JENNER met tegengronden en bewijzen. —

De Heer Overfte PILGER, Vee-Arts in 't Oppervorftendom Hesfen, maakte veele proeven met geheel verfche materie uit de *Mokzweeren* der Paarden, en heeft daaruit nooit Koepokken zien voortkomen. —

Waarfchijnlijk is het eene ziekte, die onder bijzondere uitwendig voorkomende oorzaken, als klimaat, voedering enz., in het lichaam der Koeijen van zelfs ontftaat.

Intusfchen verzekeren de Heeren D^r. BALLHORN en STROHMEYER, dat zij onlangs van eenige vrienden uit Engeland ver-

vernomen hebben, dat de Jennerſche meuing: *van den oorſprong der Koepokken uit den Mokpoot der Paarden*, aldaar weder veele aanzienlijke aanhangers vond. —

§ 3.

Echte en onechte Koepokken bij het Rundvee.

Het komt zeer veel daar op aan, dat men, door nauwkeurige waarnemingen en zekere kentekens, de echte Koepokken van de onechten bij de Koeijen onderſcheide.

De verdienstvolle D^r. JERNER in Engeland, wendde in het geheim alle mooglijke moeite aan, om eerst deze krankheid bij het Vee nauwkeurig te onderzoeken, eer hij de proeven derzelve bij de menſchen in het werk ſtelde. Na onvermoeide zorgvuldigheid en nauwkeurigheid — welke deze gewichtige ontdekking voor de menschheid ook verdient — bemerkte hij echte en onechte Koepokken bij het Vee. Hij geeft de volgende kentekens op, om ze te onderſcheiden:

 1. „ Dat

1. „ De *onechten* hebben die blauw- of
„ loodachtige verwe niet.

2. „ De *onechten* zijn met geenen roos-
„ achtigen ontſtoken rand omgeven.

3. „ De *onechten* veranderen ſchielijk in
„ eenen droogen ſchurft. — Bij de *echten*
„ integendeel vindt deze verdroging eerst
„ later plaats, nadat de ontſteking ver-
„ dwenen is.

4. „ Bij de *echten* wordt het Vee
„ ziek, het verliest den eetlust, en de
„ melk; het welk bij de *onechten* niet ge-
„ vonden wordt." —

Zulke onechte Koepokken ontſtaan voornamelijk in het voorjaar, wanneer de Koeijen in menigte naar de Vee-markten gedreven worden. De Landlieden laten dan dikwerf, uit gewinzucht, des morgens, voor dat de Koeijen uit de ſtallen gedreven worden, het melken na, op dat de Uijers een groter en ſchoner aanzien mogen hebben, en dezelven uit dien hoofde duurder verkogt worden.

Een gedurig gevolg daar van is, dat eene ontſteking plaats vindt, die zich in een uit-
ſlag

ſlag aan de Tepels en Uijers eindigt, en den *Melker* eene mislijke krankheid aan de handen, armen en ſchouderen mededeelt. Menigmaal wordt daarmede ook het voorhoofd beſmet; wijl de knecht zich daarmede, bij het melken, aan den Uijer leunt. Deze krankheid kan zich bij een en denzelfden perzoon herhaalde malen openbaren; nooit echter wordt zij een behoedmiddel tegen de pokken. —

Nog eene zoort *onechte Koepokken bij het Vee*, heeft haaren oorſprong van eene bijzondere zoort Vliegen, die in de Tepels der Koeijen bijten of ſteken. Ook deze zoort is niet in ſtaat, de pokbeſmetting voortekomen. —

§ 4.

Deze Ziekte, waaruit ze ook oorſpronglijk ontſtaan moge, vindt alleen bij *Melkkoeijen* plaats; Jonge of Gustſtaande Koeijen worden 'er niet mede beſmet. Het bij elkanderen ſtaan in *eenen* ſtal, of het weiden op eene gemeenſchappelijke beemde,

verbreidt deze krankheid onder het Vee, vooral in het voorjaar en den herfst, bij regenachtig weder en overvloedige weiden. Voor 't overige is deze krankheid voor 't Vee in genen dele gevaarlijk, indien de behoorlijke oppasfing niet ontbreekt. — De Zweeren, welke flechts nu en dan daaruit plegen te ontftaan, worden, met het beste gevolg, gewasfchen met het water van GOULARD, of met THEDENS Arquebufade.

§ 5.

Op het vaste land heeft men tot nog toe nergens bij de Koeijen deze van zelfs ontftaande echte Koepokken kunnen ontdekken. 't Is waar, in 't Holfteinfche en Mecklenburgfche zou zomtijds in de Meijereiën eene ziekte van dezen aart gezien worden; dan, of de materie uit die zoort van pokken even dezelfde heilzame eigenfchappen heeft, om de natuurlijke pokken voortekomen, moeten toekomftige waarnemingen in het licht brengen.

De verdienstvolle Heeren Prof. JUNKER in

in Halle, HESSERT in Giesfen, en de Vee-Arts PILGER, hebben reeds veele pogingen gedaan, om deze Koepokken, ter bewaring en voortplanting van dit voor het menschdom zo weldadig gift, ook in Duitschland onder de Koeijen ten voorfchijn te brengen. Het is hun echter tot dus ver nog niet gelukt; intusfchen beloven zij, de proeven, tot heil der menschheid, voorttezetten. —

In Frankrijk zijn deze proeven beter gelukt. — De Prefident van het Koepokken-Inentings-Inftitut te Rheims, Burger CAQUE, gaf daarvan aan het Gezondheids-Comité te Parijs het volgende bericht: „ Het Comité te Rheims entede eene „ Koe de pokken in met Koepokken-ma„ terie, genomen van een mensch. Drie „ Pokken verfchenen op de 3 puncten der „ beide Tepels, daar de Inenting gefchied „ was. Met het gift, het welk wederom „ van die Koe genomen wierd, entede „ men 9 menfchen in, van welken 7 nog „ geen Pokken gehad hadden; de beide „ anderen entede men weder in, om ver-

 „ ge-

„ gelijkingen in den toedragt te kunnen „ maken. Twee van die 7 kregen de Koe- „ pokken, die den gewonen gang gingen. — „ Met dit nieuwe gift entede men weder „ 10 anderen in, bij welken alle kentekens „ het beste gevolg aankondigen. Deze „ proef bewijst: 1.) Dat de natuur van „ het Koepokkengift in het menſchelijk „ lichaam niet verandert wordt, wijl het, „ van het laatſte genomen, aan de Koei- „ jen even dezelfde krankheid mededeelt, „ welke bij de Engelſche Kudden gevonden „ werd. 2.) Dat het Koepokken-gift van „ eene Koe aan den mensch geene kwaa- „ daartiger krankheid toebrengt, dan wan- „ neer het gift van zijns gelijken genomen „ is. 3.) Dat de zich zelve gelijk blij- „ vende hoedanigheid van het gift ('t zij „ van Koeijen of Menſchen genomen) zich „ duidelijk daardoor openbaart, dat het „ door wederzijdſche verplanting, *noch* „ aan deze, *noch* aan geene iets van zijne „ werkzame kracht verliest." — In Parijs wierden deze proeven met het beste gevolg herhaald. De Medicijnſche Commisſie heeft

voor-

voorlopig het volgende daar over bekend gemaakt: „ Het Comité voor de Inenting der Koepokken heeft eenige Koeijen met de Koepokken-materie laten inenten. Deze proef is naar wensch uitgevallen. De Pokken hebben zich bij de Koeijen op eene regelmatige wijze, gelijk het tot dus ver bij de inenting der menſchen waargenomen wierd, ontwikkeld. Men heeft zich deze gelegenheid ten nutte gemaakt, om *en* met dit gift van de ingeënte Koeijen verſcheidene menſchen inteënten, *en* vele materie tot eenen verderen voorraad te verzamelen. De Medicijnſche Commisſie zal eerlang van deze voortreffelijke proeven een uitvoerig bericht geven. THOURET, MARIN, MONGENOT." Zie *Journal de Paris*. N°. 174, *de la IX me année de la Republique.*

TWEE-

TWEDE AFDEELING.

GESCHIEDENIS DER KOEPOKKEN BIJ DE MENSCHEN.

§ 6.

Koepokken door natuurlijke besmetting.

Zoo oud deze Koe-krankheid is, zoo oud is ook de bemerking, dat zij zich door besmetting aan die perzonen mededeelt, welke de Pok-hebbende Koeijen melken; wanneer, namentlijk, het Pokgift bij hen zulke plaatsen der Huid raakt, welker boven-huidje zeer dun is: of wanneer de handen der Melkers ergens gekwetst zijn; of wanneer zij reeten en kloven hebben. Raakt nu een klein deeltje Koepok-gift bij het melken zulke voor de besmetting vatbare plaatsen, zo is de aansteking onvermijdelijk. —

§ 7.

§ 7.

Verloop der Koepokken bij de Menschen, door natuurlijke aansteking.

D$_r$. PEARSON zegt in zijne schriften over de Koepokken: zo haast perzonen, die zich met de Pok - hebbende Koeijen bezig houden, besmet worden; zo openbaren zich hier en daar op de handen ontstokene vlekken, welke schielijk tot etteren overgaan, nadat zij vooraf het aanzien van kleine brandblaazen hadden. Gemeenlijk vertonen zich deze zweeren in eene kruiswijze gedaante; hunne randen zijn verhevener dan het middenpunt, en van eene helblauwe verwe. De gevolgen van dezelve zijn koortsachtige aanvallen, en het zwellen der armklieren. Welke toevallen gewoonlijk *één*, *twee*, of ten hoogsten *vier* dagen aanhouden, en met de krankheid wederom afnemen.

Deze blaasjes bij de menschen, worden van de Engelsche Pachters en Landlieden ook

ook met den naam van *Koepokken* (*) benoemd. —

Zul-

(*) Om de groote merkwaardigheid der zaak, en meerder opheldering derzelve, heeft men, op de Tytelplaat, eene nette Afbeelding van de *Koepokken* gegeeven. Zij vertoonen zich daar, zoo als zij zich, dikwijls, enkel door natuurlijke besmetting, bij menschen, welke met koeijen, die ze hebben, veel omgaan, en dezelven melken, openbaaren. De Afbeelding is uit het werk van Dr. EDW. JENNER, *Inquiry into the Causes and Effects of the Varolæ Vaccinæ, &c.* genomen. De tekening is naar het leeven geschied. Zij verbeeldt een gedeelte van den arm en de hand van eene Melkmeid, nabij Stone, in het Graafschap Gloucester. Nadat haare hand, bij toeval, door eenen doorn ligt gekwetst was, kreeg zij die ziekte natuurlijker wijs. — De groote etterachtige puist op haare hand, met de gewoone toevallen verzeld, drukt het waare karakter der Koepokken, zoo als zij zich gemeenlijk voordoen, zeer krachtig, en niet minder duidelijk, uit. — De twee kleine puistjes, op het gewricht der hand, waren ook aldaar, na eene voorafgaande geringe beschaadiging der huid op die plaats, voortgekomen, en vertoonden zich in dien staat, toen de tekening gemaakt werd. — Het puistje op den voorsten vinger vertoont de ziekte in een vroeger

Zulke perzonen nu, die de Koepokken hebben, beſmetten bij het melken de nog gezond geblevene Koeijen, en zo wordt deze Ziekte ſteeds voortgeplant.

§ 8.

Hoogstmerkwaardige eigenſchap der Koepokken.

Reeds zedert vele jaren bemerkten de Landlieden in die ſtreken van Engeland, daar deze krankheid van tijd tot tijd bij de Koeijen gevonden wierd, eene aangelegene eigenſchap van deze Koepokken, namelijk, „*dat alle Lieden, welkè door het Vee met deze Pokken beſmet wierden, naderhand voor de natuurlijke Men-*

ſchen-

ger tijdperk. Het verſcheen niet op de hand van dezelve Melkmeid, maar was genomen van die van eene andere, en is 'er alleenlijk bijgevoegd, met een oogmerk, om de ziekte of de Koepok te vertoonen, nadat zij onlangs eerst uitgebot is. — Dit meenden wij tot uitlegging der Tijtelplaat noodig, maar ook genoegzaam te zijn.

ſchen-pokken geene vatbaarheid meer hadden." —

Gelijk wij in de Geneeskunde de gewichtigſte en weldadigſte ontdekkingen meerendeels aan een bloot toeval te danken hebben; zo was het ook hier. Toevallig kwamen perzonen, welke de Koepokken gehad hadden, in gezelſchap van zulke lieden, die aan de gewone Kinderpokken laboreerden, zonder ooit daarvan aangeſtoken te worden, offchoon zij deze nog nooit gehad hadden. — Dikwerf braken er in deze dorpen Pok-beſmettingen uit, alwaar bijna niemand daar van bevrijd bleef, dan alleen die genen, welke of deze reeds, of de Koepokken gehad hadden. —

Zoo haast deze grote en gewichtige ontdekking ter kennis van de Engelſche Geneesheren kwam, wierden daaromtrent proeven in het werk geſteld. Zij enteden veele, met de Koeijen zich bezig houdende, Landlieden, van welke men met zekerheid wist, dat zij nooit de Menſchen-pokken, maar wel de Koepokken, door natuurlijke aanſteking gehad hadden, de eerſten in,

en

en vonden het door deze, en dergelijke herhaalde proeven bevestigd, *dat zij nu geene vatbaarheid meer voor dezelven hadden.* Zij ondernamen deze proeven op verſcheidene tijden, met onderſcheiden Pokgiften; maar nooit kwamen bij die genen, welke de Koepokken gehad hadden, de gewone Kinder-pokken ten voorſchijn. Om nu overtuigd te zijn, dat deze weldadige werking van het Koepokken-gift niet door de langheid des tijds weggenomen wordt, zoo entede men ook zulken, die de Koepokken reeds voor 20, 30 en 40 jaren gehad hadden, de gewone Kinderpokken in; dan, ook bij dezen vatteden de Inentingen niet. En, om volkomen overtuigd te zijn, dat de reden van deze mislukte Inenting niet gelegen was in de kwade geſteldheid der Pokſtoffe; zoo entede men met dezelfde materie een perzoon in, van welken men met zekerheid wist, dat hij *noch* de gewone Kinder- *noch* de Koepokken gehad had, en deze perzoon kreeg de Pokken op de gewone wijze (*).

De

(*) Ook toonden volgende proeven, dat bij perzo-

De Heer Dr. JENNER in Engeland was de eerſte, welke deze proeven met de uiterſte nauwkeurigheid en voorzichtigheid in het werk ſtelde. Zijne bijgevoegde aanmerking is, te gelijk, ook zeer gewichtig, zoo dat men zelfs niet den minſten agterdocht en twijfel, in opzicht tot de juistheid zijner in het werk geſtelde proeven, koesteren durft; daar hij die het eerst in geen grote en volkrijke ſtad, maar in eenen kleinen en niet zeer volkrijken oord, in het werk geſteld heeft. Gemeenlijk wordt in zulke kleinere buurten zoo iets gewichtigs, gelijk de gewone Pokken-krankheid is, van ieder inwoonder getrouw en zorgvuldig waargenomen. Hij kon dus ten aanzien

zonen, die bereids of de Menſchenpokken, of de Koepokken gehad hadden, de inenting der laatſten zonder gevolg bleef. 'Er ontſtonden wel aan de Inentingsſneeden dikwijls plaatslijke zweerende blaasjes of pokken met eenig rood omheen; maar nooit eene characteriſticke Inentings-puist: ook geene inwerking op de geheele conſtitutie des ligchaams; gevolglijk ook geene characteriſtieke koorts.

zien der voorwerpen (*subjecten*), die hij zich tot zijne proeven uitkoos, niet ligtelijk bedrogen worden. —

§ 9.

Invoering der Koepokken-inenting in Engeland.

Nadat dus Dr. JENNER, en met hem meer Engelsche Geneesheren, voornamelijk Dr. PEARSON en WOODWILLE, van de ongemene wichtigheid dezer zaak zich ten vollen overtuigd hadden; nadat zij, door de gemelde, met veel voorzichtigheid en nauwkeurigheid in het werk gestelde, proeven, de eenvouwige, door geene spitsvondige bespiegeling uitgebreide, waarneming der Landlieden in die streken bevestigd vonden: „*dat*, naamlijk, *dit vloeibare zachte Koepokken-gift werkelijk de vatbaarheid voor het boosaartige gewone Kinderpokken-gift in het menschelijk lichaam geheel wegneme en vernietige:*" zoo gingen zij met onvermoeide zorgvuldigheid voort, tot

de Algemene Inenting der Koepokken bij Kinderen van eenen jeugdigen ouderdom. Zij namen in den beginne de materie *deels* van de Koeijen, *deels* van natuurlijk aangeſtokene melkende perzonen. Naderhand bedienden zij zich van het bij hunne Inentelingen weder voortgebragte (*reproducirte*) gift, en enteden van het eene kind tot het andere in. Steeds openbaarden zich dezelfde ſoortgelijke Pokken, van geene de minste kwade toevallen verzeld, en die altijd denzelfden zachten verloop hadden (*). — In

(*) Reeds deeze eigenſchap alleen, dat, naamlijk, het ons ligchaam medegedeelde Koepokkengift, even zoo als de overige ons bekende ſpecifieke, overeenkomſtige, uitſlag verwekkende (*exanthematiſche*) giften, als b. v. het gewoone Pokken-, Mazelen-, Roodvonk- en Scharlakengift, *altijd ſlechts zijne eigene ſpecies, altijd ſlechts onder dezelfde form weder voort te brengen (reproduciren) in ſtaat is;* dat het insgelijks, gelijk die giften, ſlechts *eenmaal*, op eene echte wijs, het uitſlag (*exanthema*) voortbrengen kan: — toont genoegzaam, dat het even zoo, gelijk die, een eigenaartig en ſpecifiek *principium* in zich bevatten moet; welk zich ſlechts

In een korten tijd waren in Engeland bij de 15000 Kinderen met Koepok-gift ingeënt, waarvan naderhand 5000 wederom met het gift der gewone Kinderpokken ingeënt wierden, zonder dat het bij één éénigen vattede. Nu wierd in Londen een openlijk Koepokken-inentings-inſtitut opgericht, en tegenwoordig is het aantal der Koepokken-Inentelingen bijna niet meer te berekenen (*).

§ 10.

ſlechts met een zeker beſtemd iets in ons ligchaam, om zoo te ſpreeken, amalgameeren laat. Dit beſtemd iets is, gelijk de ondervinding ons nu leert, de ons tot hiertoe onbekende geneigdheid (*dispoſitie*) tot de gewoone Kinderziekte.

(*) Volgens een bericht van Dr. DE CARRO uit Wenen, is in Engeland aan alle Soldaten bevel gegeven, om hunne Vrouwen en Kinderen, welke de gewone Pokken nog niet gehad hebben, de Koepokken te laten inenten. — Ook is het Inſtitut voor de Inenting der Koepokken in Londen tot een middenpunct van deze weldadige ontdekking voor geheel Europa beſtemd. Men kan zich ſlechts daarbij addresſeeren, om echt gift te bekomen, en men ontvangt hetzelve onder het Zegel van 't Inſtitut, het welk een ſchoone Koe

§ 10.

Invoering der Koepokken-inenting op het vaste land.

Eene zoo gewichtige, voor het gehele menschdom weldadige, ontdekking, kon niet lang het eigendom van ééne éénige Natie blijven. Zoo haast de eerste berichten daarvan in Frankrijk kwamen; zoo wierd van het Nationaal Institut te Parijs eene bijzondere Commissie benoemd, om deze nieuwe en weldadige Koepokken-inenting te onderzoeken. Deze Commissie correspondeerde daar over met het Londener Koepokken-inentings-institut; en liet Koepokken-materie uit Engeland komen. Daar echter de eerste proeven niet naar wensch uitvielen, zoo verzocht men den Heer Dr. WOODWILLE, om zelf naar Parijs te komen, gelijk hij ook deed. Onder zijn opzicht

verbeeldt, met het opschrift: *Feliciores inferit.* — (S. HUFELANDS *Journal der Praktischen Heilkunde* 10r. *Bd.* 4. *Stuk*, *f.* 134.)

zicht nu wierden 'er aanſtonds 150 Kinderen ingeënt, welke alle de Koepokken kregen, en zonder het minſte nadelig toeval te boven kwamen. — Veelen van deze Kinderen wierden naderhand ook de rechte Kinder-pokken ingeënt, en de weldadige en voor de menschheid zoo gelukkige ervaring bevestigde ook te Parijs: — *Dat de plaats gevondene zachte Koepokken, de vathaarheid voor de gewone verwoestende Kinderpokken vernietigde* (*).

In Duitschland was Hanover de eerſte plaats, waar de talrijkſte proeven met de inenting der Koepokken gemaakt wierden. Bijzonder hebben zich aldaar de Hofmedicus BALLHORN en de Hof-chirurgus STROMEYER in dit opzicht zeer verdiend gemaakt. Door hem kwam waarſchijnlijk het eerſte gift in Duitschland. Veele Duitſche en buitenlandſche Geneesheeren kregen door hem allereerst deze nieu-

(*) S. SALZBURGER, *Medizinisch-Chirurgisch Zeitung. Beilage zum 90ten Stuk voriges Jahr unterm Artikel, Paris.* —

nieuwe weldadige inentings-materie. Zij waren in Duitschland de eersten, welke aan het Publicq de waarnemingen over deze nieuwe ontdekking bekend maakten (*). — Zij zagen nimmer bij hunne talrijke Koepokken-inentingen, *noch* gedurende den verloop der krankheid, *noch* naderhand, ergens een bedenkelijk of boosaartig toeval ontstaan. In tegendeel verzekeren zij, dat veele zwakkelijke kinderen, dien men de Koepokken inentte, in vervolg van tijd, een aanmerkelijk gezonder aanzien kreegen. Tegenwoordig wordt deze weldadige Inenting in alle voornaame plaatsen van Duitschland, met den grootten ijver verricht (†). — De Regenten van

(*) *Neues hannoversches Magazin* 1800. *stuk* 68, 69, 70, 71.

(†) In Frankfort zijn, sedert het begin van Dec. 1800, tot het laatst van Maart 1801, tusschen de 6 en 700 kinderen gevaccineerd. Bij niet een derzelven, heeft zich, geduurende den loop der ziekte, een toeval (een *symptom*) van eenige beduidenis geopenbaard. Geen een derzelven werd, naderhand, door de natuurlijke Kinderziekte

van ieder volkrijke Stad zullen het zich in het vervolg voor een plicht rekenen, open- lij-

te beſmet, niettegenſtaande veele gevaccineerde kinderen opzettelijk met waare Pokkenkinderen, in gemeenſchap, in naauwen omgang gebragt werden. —

Nog merkwaardiger waarneemingen leveren zoodanige plaatſen en landſtreeken, alwaar, kort voor de invoering deezer weldaadige Koepokken-inenting, de doodlijkſte Kinderziekte woedde, en daar nu deeze zachte Koepokken den Worgëngel, in zijnen geduchten loop, ſtilſtand gebieden. Dit heeft men in de dorpen Rödelheim en Kronenburg, beiden niet verre van Frankfort gelegen, duidlijk kunnen waarneemen. Daar heerschten zeer kwaadaartige Kinderpokken, waaraan zeer veele Kinderen ſtierven: maar naauwlijks waren op elke dier kleine plaatſen omtrent 50 kinderen gevaccineerd, of men beſpeurde reeds eene duidlijke vermindéring der Epidemie, welke eindelijk geheel ophield. Geen een der gevaccineerde kinderen werd aldaar, geduurende de ſterkſte woede der Epidemie, beſmet. Zulke gevallen verdienen, mijns dunkens, bij die andere proeven met de werkelijke Kinderpokken-inenting, die op andere plaatſen gedaan worden, bijgevoegd te worden.

Hiertoe behoort ook het volgend bericht, welk de Heeren Dr. HESSERT en Dr. PILGER, uit

 Gies-

lijke Koepokken-Inentings-Instituten op te rechten, waardoor wij met vertrouwen een toe-

Giessen, den 7den Februarij 1801 bekend maakten: „ Hier en in de nabuurige landstreek, voor- „ naamlijk in Butzbach, zijn nu bereids meer „ dan 300 kinderen en volwassenen met Koepok- „ ken-gift ingeënt. In weerwil der overal heer- „ schende Kinderziekte, welke hier het derde „ kind wegraapte, (van 222, die de Kinderziek- „ te kreegen, stierven 76) is nog geen een In- „ enteling, *die de Koepokken werklijk gehad* „ *had*, op nieuw daardoor aangetast, ook niet „ een gevaarlijk ziek geworden. Wij daagen een „ ieder uit, ons het tegendeel te bewijzen. Zoo „ lang dit niet geschieden zal, moet ieder recht- „ schapen Mensch die geenen, welke door ver- „ spreiding van *valsche geruchten en leugens*, „ ouders van de inenting hunner kinderen terug „ houden, — want reeds veelen worden op die „ wijs een offer des doods, — voor verachtens- „ waardige lasteraars houden. — Om alles ge- „ daan te hebben, 't welk in onze magt is, „ en om alle verwarringen voortekomen, herhaa- „ len wij nogmaals: *Inentingen, slechts met* „ *etter, zoo dun als water, gedaan, waarbij* „ *zich waare Inentings-puistjes, peripherische* „ *roodheid of ontsteeking en koorts openbaa-* „ *ren, beveiligen tegen de besmetting der Kin-* „ *der-*

toekomst te gemoet kunnen zien, waarin deeze geesfel des menschdoms, gelijk tot dus ver de Kinderpokken waren, alleen maar bij naam bekend zal zijn (*).

§ II.

De Koepokken zijn niet besmettend.

De gewone Kinderpokken zijn allerbesmet-

„ *derziekte.*" *Hessen-Darmstad. Landz.* 1801 N°. 20.

(*) Bijzonder, terwijl men reeds poogingen doet, om deeze weldaadige Inenting over den geheelen aardbodem te verspreiden. In de vereenigde Staaten van Noord-Amerika, worden bereids veele proeven daarmede in 't werk gesteld. Men zie MACDONALD *über die Inoculation der Kuhpocken. Hamburg* 1800. f. 68. — Naar Oost- en Westindie is, insgelijks, materie of etter ter Inenting gezonden. Men zie *allgem. Zeit.* N°. 328. Ook heeft de koning van Spanje de invoering der Koepokken in zijne Landen zeer begunstigd. *Braunschw. Magazin*, bl. 45. 1800; en *Reichsanzeiger*, 1800. N°. 283 *und* 284. En in het Napelsche wordt zeer vlijtig gevaccineerd. *Intelligenz. der A. L. Z.* N°. 167. 1800.

ſmettelijkst; door klederen, linnens, ja, zelfs door brieven zijn ze van den eenen oord naar den anderen overgebracht.

Deze pestachtige eigenſchap, hebben zij in geenen deele, door de tot dus ver gebruikelijke inenting, verloren. —

De ingeënte Kinderpokken, zijn even zoo beſmettend, als de natuurlijken.

Men heeft voorbeelden, dat het gift der gewone Pokken, zo wel van de natuurlijken als van de ingeënten, in de klederen en het linnen, met deze beſmettende eigenſchap, bewaard gebleven is. —

Zouden nu de tot dus ver ontworpen plannen, ter gehele uitroeijing dezer beſmettende ziekte, aan het oogmerk voldoen, zoo moest noodzakelijk tot een grondſlag gelegt worden — *en* — eene nauwkeurige afzondering der beſmetten, van die geenen, die nog niet beſmet waren; — *en* — eene gehele vernietiging van alle de klederen der Pok-zieken. — Dat nu — *eensdeels* — zulk een gehele afzondering, bij de tegenwoordige plaats-vindende maatſchappelijke en handels-verbind-

te-

tenis der menſchen, onuitvoerbaar zij; — en, *anderdeels*, al was zulke eene afzondering met geweld uittevoeren, dezelve, evenwel het menschdom niet zeker ſtellen kan, dat niet een enkel deeltje (*Atom*) Pokkengift het op nieuws weder beſmette, heb ik reeds te voren in de Inleiding aangemerkt. —

Daar nu de tot dus ver in gebruik geweest zijnde Kinderpokken-inenting niet in ſtaat was, de beſmettende eigenſchap te vernietigen; zoo kan men met zekerheid beweeren, dat daardoor integendeel het aantal der Pokken-epidemien in Europa vermeerderd wierd. Offchoon wij, *aan den eenen kant*, niet lochenen kunnen, dat veele Epidemien door de gewone Pokken-inenting minder verwoestend en verſchrikkelijk gemaakt wierden; zoo moeten wij toch, *aan den anderen kant*, toeſtaan, dat tot dus ver over het geheel de ſterflijkheid aan de Pokken bij het menschdom daardoor niet is verminderd geworden: het geen toch aan den eenen kant voor de menſchen ten aanzien van de hoedanigheid (*qualiteit*)

daar-

daardoor gewonnen wierd; dat ging, aan den anderen kant, in de daardoor vermeerderde hoeveelheid (*quantiteit*) wederom verloren. Ontegenzeggelijk zijn de Pokken-epidemien, in grote en volkrijke Steden, alwaar dikwerf de Kinderpokken konstelijk door de inenting ten voorschijn gebracht worden, tegenwoordig veel menigvuldiger aantetreffen, dan voormaals, toen men van de Inenting nog niets wist. Om deze reden zijn 'er ook in veele Oorden Lands bevelen, om, buiten eene Epidemie, niet inteënten.

Alle deze geopperde bedenkingen vallen nu, bij de tegenswoordige weldadige Koepokken-inenting, door *deze allergewichtigste omstandigheid*, *weg*: — *dat de Koepokken door de bloote uitwaasseming niet in 't minste besmettend bevonden worden* (*). Deze

(*) Ik geloof, dat het specifieke besmettende principium in de echte Koepokken, in den grond, veel vlugtiger en subtiler is, dan in de gewoone Kinderpokken; en dat juist in deeze buitengewoone vlugheid (*volatiliteit*) des gifts de oorzaak te zoe-

ze pokken moeten telkens door eene inenting ten voorſchijn gebragt worden.

In

zoeken zij, dat hetzelve door de blote uitwaasſeming niet beſmet.

Het vervliegt veelligt, gelijk een vlugtige æther te ſchielijk in de dampkringslucht. Om deeze reden moet ook het Koepokken-gift veel zorgvuldiger, dan het gewoone Kinderpokken-gift voor den invloed der buitenlucht bewaard worden. Niettegenſtaande alle deswege aangewende zorg, zien wij echter de werkzaamheid daarvan veel eer verlooren gaan, dan in het gewoone Kinderpokkengift. Ook hebben de proeven, welke tot hiertoe gedaan zijn, ons genoegzaam getoond, dat zelfs die Inentingen van het een onderwerp (*ſubjeƈt*) tot het ander, ſlechts dan behoorlijk gelukken, wanneer wij het gift uit de Inentingspuist, nog in haare vlugtige en lijmphatiſche geſteldheid, — wanneer dus die vlugtige damp of waasſem waarſchijnlijk nog daarin beſloten is, — opneemen. Maar zoo ras die ſtoffe werklijk reeds tot eene dikke etterſtoffe uitgewaasſemd of verdikt is; zoo heeft zij haare ſpecifieke werking gantſchlijk verlooren, en wij krijgen dan op de plaats, daar de Inenting geſchied is, niets anders dan in allen gevalle plaatslijke, etterende zweertjes of puistjes, welke in 't geheel niet meer het eigenaartig charaƈter der Koepokken vertoonen, en dus ook voor toekomſti-

In alle tot dus verre waargenomene gevallen, hebben kinderen en volwasſenen, welke de Koepokken hadden, met anderen, die nooit, *noch* deze, *noch* de gewone Kinderpokken gehad hadden, in een bed geſlapen, zonder dat de laatſten door hun beſmet wierden. Zuigende Vrouwen, die de Koepokken hadden, hebben nimmer haare kinderen, en deze nimmer hunne Moeder beſmet. Deze ervaring hebbe ik meermalen, en met mij gewis ieder Geneesheer, die 'er zijn werk van gemaakt heeft, reeds bevestigd gevonden. Ik hebbe dikwerf kinderen van een huisgezin, in een tijd verloop van 4—5 weken, voor en na ingeënt, maar nooit hebben zich bij een kind eerder tekenen van Koepokken vertoond, dan na de inenting, niettegenſtaande de kinderen te zamen in een vertrek waren. Wij hebben dus niet te vrezen, dat, terwijl wij ons bemoejen, eene Epidemieke ziekte van het

ſtige Kinderziekte-beſmetting even zoo min beveiligen kunnen, als elk ander huidzweer of puistje.

het menſchengeſlacht te verbannen, wij eene andere in derzelver plaats, onder hetzelve wederom zullen invoeren. Wij hebben niet alleen het middel ter uitroeijing der Pokken in handen; maar het ſtaat ook ieder oogenblik aan ons, zo haast wij dit groote doel bereikt zullen hebben, dit middel wederom uit de handen te leggen. En wij kunnen vrolijk eene toekomst te gemoet zien, waarin deze doodlijke Kinderpest zo wel, als haar zacht en heilzaam uitroeijingsmiddel, aan het menschdom alleenlijk nog uit de Jaarboeken der medicijnſche geſchiedenis zal bekend zijn.

*

DERDE AFDEELING.

INENTINGS-METHODE. — VERLOOP NA DE INENTING. — ECHTE EN ONECHTE KOEPOKKEN BIJ DE MENSCHEN. — BIJZONDERE VOORTREFFELIJKHEID DEZER NIEUWE INENTING BOVEN DE TOT DUS VERRE IN GEBRUIK ZIJNDE INENTING. — BEANTWOORDING VAN EENIGE TWIJFELINGEN.

§ 12.

Inentings-methode der Koepokken.

Wil men deze weldadige inenting allereerst in eenen Oord invoeren; zoo moet men het gift, uit den naastgelegenen Oord, daar deze inenting, met goed gevolg ingevoerd is, komen laten. Men wende zich deswegen tot ervarene Mannen, van wier getrouwheid en ijver, om tot welzijn van het menschdom werkzaam te zijn, men nauw-

nauwkeurig overtuigd is. 'Er is in dezen de uiterste voorzichtigheid aan te bevelen. Ook moet zulk een, die voornemens is, deze heilzame inenting allereerst in eenen Oord intevoeren, de echte *form* en *het beloop* der Koepokken recht kennen, en bij zijne eerste Inentelingen zeer nauwkeurig daarop letten, of 'er ook wel eene waare characteristieke Koepokken-ent-puist ten voorschijn kome, ten einde 'er geen gelegenheid ter verbreiding van valsche en onechte Koepokken gegeven worde. Men bewaart het gift gemeenlijk tusschen twee kleine glasplaatjes, zijnde in het midden van het eene, eene kleine holrondheid (*concaviteit*) ingeslepen. In deze verdieping doet men een klein weinig met versche materie door en door bevochtigde boomwolle, of Engelsche charpie. Deze beide glasplaatjes moeten nauwkeurig en vast op elkanderen sluiten; waarom het goed is, dat zij op de eene kant dof geslepen worden; vervolgends bindt men ze stijf te zamen. Ter weering van de buitenlucht, doet men 'er een fijn vernis, (*Colophonium*)

of zegel lak op, en overtrekt ze met eene week gemaakte zachte kalfsblaze of met eene andere gefchikte, klevende fubftantie. Men opent dezelve niet eerder, dan bij de inenting, wanneer men de materie *weder* uit de boomwolle perst en aan de punt van het Lancet of de inentingsnaald brengt. Men maakt in 't midden van ieder boven-arm onder de *Delta-muskel drie*, een halven duim van elkaêr verwijderde, ent-fteeken, in de gedaante van een drie-hoek, of *vier* in de gedaante van een vier-hoek. De fteeken moeten geheel plat onder het bovenhuidje gemaakt worden, ten hoogften twee Linien diep, zoo dat, indien 't mogelijk is, eerst eenige fecunden na den fteek een droppeltje bloed ten voorfchijn kome. —

Dr. WOODWILLE geeft nog het volgende voorfchrift: „ wanneer men met „ vloeibare materie," zegt hij, „ inent, „ zoo moet men het Lancet bijna recht- „ hoekig aan de huid brengen, op dat de „ materie op de punt van het inftrument „ zakke, waarmede men dan, in deze „ houding, het bovenhuidje herhaalde ma-

„ len

„ len voorzichtig opſcheurt, tot dat men
„ de eigentlijke huid bereikt, en het in-
„ ſtrument zich met bloed verft. Deze
„ manier heeft de voorkeur boven de ge-
„ wone ſteeken, en ik hebbe ze geſchikter
„ en doelmatiger dan de andere gevon-
„ den." — Het is zeer goed, dat voor de inenting, de arm in laauw water gebaad, of met warme Flenel gewreeven worde. —

Heeft nu het gift bij eenige Perzonen gevat, en zijn daarop de echte Koepokken ten voorſchijn gekomen; zoo moet men, zo veel mogelijk, op de bewaring van het gift bedacht zijn. Men laate, indien het mogelijk is, bij geen ſubject deze, voor het menschdom zoo weldadige, vochtigheid nutteloos verdrogen. Men ente vervolgends, daar het geſchieden kan, ſteeds met verſche materie van arm tot arm in, nadien deze manier van inenten nooit, of ten minſten zeer zelden mislukt. —

Het beste tijdſtip om uit een entpuist verder inteënten, is, wanneer de laagte (*delle*) in 't midden nog niet geheel verdweenen is, en de materie in de verhevene

randen, nog dun en waterhelder is. Is echter de materie reeds taai en etterachtig geworden; zoo is zij tot verdere inentingen van geene nuttigheid meer. Zulk eene etterachtige materie kan nog wel plaatſelijke zweertjes ten voorſchijn brengen, die echter geene zweeren van het characteriſtieke der Koepokken openbaren, en dus ook voor eene toekomſtige pok-beſmetting in geenen deele beveiligen kunnen. — De 6de, 7de, 8ſte en 9de dag, na eene welgelukte inenting, zullen dus de beste dagen ter opvanging van het gift — tot verdere inentingen — zijn. Daar, intusſchen, eenige ent-puisten zich in haaren loop dikwerf één of twee dagen vertragen; zoo kan uit zulken nog op den 10den en 11den dag ingeënt worden. Indien nu, onaangezien alle nauwkeurigheid en voorzichtigheid, evenwel de eerſte inenting mislukken mogt; zoo moet men zich niet laten afſchrikken, om dezelve, na verloop van eenige dagen, te herhalen. 'Er heeft menigmaal, al zijn ook alle overige omſtandigheden wel, bij een ſubject eene ogenblik-

blikkelijke, niet in den zin vallende, oorzaak plaats, die het vatten der inenting verijdelt. —

Veele Doctoren hebben opgemerkt, dat bij kinderen, welker huid-organ eene ſcherpigheid openbaarde, de inentingen niet zoo ligt vatteden, als bij zulke, die eene geheel zuivere huid hadden. Ik hebbe zulks alleen maar bevestigd gevonden bij Zuigelingen. Bij meer gevorderde ſubjecten ſcheenen mij de huid-ſcherpigheden geenen groten invloed op de Inentingen te hebben. Ook is, mijns erachtens, eene onmerkbare krampachtige te zamentrekking der inzuigende huidvaten, juist ten tijde der inenting, dikwils eene oorzaak van het mislukken derzelve. —

Het gebeurt menigmaal, dat van 6 of 8 ent-ſteeken, ſlechts *éénigen*, of in 't geheel maar *één éénige* ent-puist ten voorſchijn komt. Dit verontruste de ouders in 't minſte niet. Het is genoeg, wanneer ſlechts *één* ſteek beklijft, en ſlechts ééne characteriſtieke Koepok, haaren echten verloop gehad heeft. — Waren wij vooraf over-

 tuigd,

tuigd, dat ieder ent-ſteek vatten zou, dan konden wij ons bij iedere inenting ſlechts met *één éénigen* ſteek vergenoegen. —

Men kan ook de ſmet-ſtoffe gedroogd bewaren: of tusſchen 2 glas-plaatjes; of op lapjes en Engelſche charpie (plukſel), of men bevochtigt boomwollen draden met etter, laat ze drogen, en bewaart ze in digt geſlotene glaſen. Voor de inenting wordt nu deze gedroogde materie met een weinig ſpeekzel of koud gedistilleerd water bevochtigd, en op het Lancet gebracht. Met damp, of zelfs kokendwater de materie week te maken, vind ik niet raadzaam, wijl daardoor het vlugge beſmettende gedeelte des gifts, ligtelijk kon verloren gaan. —

Men kan ook door kleine van 4 tot 6 Linien lange inſnijdingen, in welken met etter bevochtigde wolle draaden gelegd worden, inenten; of door middel van een Spaanſche-vlieg-pleister. Intusſchen is de manier, om het gift onmiddelijk door een Lancet-ſteek bij te brengen, verre de zekerſte, en, wanneer het met de vereischte voor-

voorzichtigheid gedaan wordt, het minst ſmertelijk. — Het is hoogstnodig, na iedere inenting, — wanneer men niet aanſtonds tot andere inentingen overgaat, — de punten der Lancetten zorgvuldig te zuiveren van al het, daar nog aanklevende, gift, wijl 'er zich anders ligtelijk roestvlekken kunnen aanzetten, die bij eene toekomſtige inenting, eene te grote prikkeling konden veroorzaken.

§ 13.

Het beloop der Koepokken bij menſchen, na de inenting, door een Lancetſteek (*).

Op den 2den dag na de inenting, bemerkt

(*) 't Is in de daad te verwonderen, dat men nog geene naauwkeurige beſchrijving van den loop onzer Koepokken bij den mensch, na de inenting, bij de Engelſche Autheurs vindt.

De Heeren BALLHORN en STROMEYER te Hanover, waren de eerſten, welke deeze groote gaaping, door eene naauwkeurige en voortreflijke be-

merkt men roode puntjes, bijna gelijk aan de vlooi-ſteeken, op welke men de zeer kleine plaats des ſteeks ziet. Dikwerf ziet 'er de ſteek, op dezen dag, nog als een gewoone uit, en wordt op den volgenden dag eerst rood. Zomtijds openbaart zich de eerſte roodheid ook eerst op den 4den of 5den dag, en aan den eenen ſteek eerder, dan aan den anderen. (Tweemaal bemerkte ik, dat de inenting juist daar mislukte, waar reeds op den 2den dag alle ent-

beſchrijving deezer ziekte, wegnamen. Men zie het *Hannövriſches Magazin* 1800. *ſ.* 1285. HUFELANDS *praktiſches Journal*, 1*ter band.* 3*ter ſtuk.* *ſ.* 119.

De Heeren Profesſoren WIEDEMANN, ROOSE en HIMLY in Brunswijk, hebben die naauwkeurige beſchrijving van den verloop der Koepokken een weinig verkort, en met ſommige eigene opmerkingen, in den *Reichsanzeiger* 1800. No. 283 en 284, bekend gemaakt.

Uit deeze ſchriften heb ik de beſchrijving der verſchijnſelen na de inenting grootdeels ontleend. Eenige kleine opmerkingen, uit mijne eigene waarneemingen, heb ik 'er in parentheſen bijgevoegd.

ent-ſteeken rood verſcheenen, op den 3den en 4den dag verdwenen deze roode puntjes gezamentlijk, en 'er kwam in 't vervolg niets weder ten voorſchijn. Daar ik integendeel bij eenen langzamen gang, wanneer de ent-ſteeken zich eerst op den 3den dag, als roode ontſtokene puntjes vertoonden, bijna altijd de ſchoonſte ent-puisten zag volgen.)

Derde dag. Als de vorige. Zomtijds reeds een fijn knopje op de plaats des ſteeks. (Zomtijds vertoont zich dit kleine knopje, zonder dat het roode puntje vooraf gegaan is.)

Vierde dag. Een klein bleek-rood knopje op iederen gevatteden ent-ſteek. (Zomtijds blijft dit knopje heden nog zonder alle roodheid.)

Vijfde dag. Het knopje iets groter en aan de ſpitſe ingedrukt, en de randen dus verhevener. Wanneer men dit ziet, kan men bepaaldelijk zeggen, dat de inenting gevat heeft. Bij menigen Inenteling bemerkt men nu reeds eene geringe algemene werking op het lichaam, bij voorbeeld,

beeld, eene bleeke-gezichts-koleur, — hitte in de handen, — onrustigen nacht — zachten zweet. (Het is echter toch zeer zelden, dat men reeds op dezen dag koorts-achtige bewegingen bespeuren zou. Alleen bij zeer gevoelige en prikkelbaare subjecten vindt dit wel eens plaats.) —

Zesde dag. De ent-puisten groter. De randen verhevener. Gevolglijk ook in 't midden de induiking duidelijker.

Zevende dag. De ent-puisten bevatten reeds eenige Lymphe (helder vocht) in zich, en hebben een hel-rood, bijna doorschijnend aanzien; aan de randen is de roodheid op 't levendigste. (Ik heb dikwils reeds op den zesden dag Lymphe uit de ent-puisten ter verdere inenting genomen.)

De agtste, negende, tiende en *elfde dag.* De ent-puist neemt steeds meer en meer toe, de deuk in het midden verdwijnt. De puist is geheel met helder vocht opgevuld, en heeft bijna het aanzien van een groote, *aan de randen*

scherp

ſcherp beſnedene Linze (*). In deze dagen verſchijnt om ieder puist een kringswijze roſenroode vlek. Wanneer men op die roodheid met den vinger drukt, verdwijnt zij op die plaats, waar men gedrukt heeft; zij komt echter terſtond wederom; dikwils is deze roode ontſtoken kring van grootte als een halve daalder. Deze ontſtokene plaats is in het aanvoelen eenigzins hard, gezwollen, en heet, even als of 'er de roos in was. Nu zwellen ook de oxel-klieren een weinig, en veroorzaken eenige ſmerte. Meer gevorderde kinderen, weeten deze pijn bepaald aan te wijzen; Maar kinderen, die nog niet in ſtaat zijn hunne gewaarwordingen door woorden uittedrukken, weenen en zijn zeer onrustig, wanneer men hen op dit pas onder de armen vat. —

In dit tijds-beſtek ontdekt zich ook een zwakke, zomtijds ook een ſterke-

(*) Of *Linſe.*

kere koorts, die men door de volgende tekenen onderkennen kan:

De Inentelingen worden gevoelig, — verdrietig, — neerſlachtig, — moedeloos, en openbaren over het geheel eene droefgeestigheid. Ik heb echter ook in eenige gevallen juist het tegendeel, als een teken van de ophanden zijnde koortsjes, opgemerkt: de kinderen waren, namentlijk, buitengewoon vrolijk, ongemeen opgeruimd en levendig. — Zij hebben in de koortsdagen eene bleekere-gezichts-koleur, meerderen brand, vooral in de handen, minder en donker water (*urin*). In eenige gevallen bemerkte ik eene meerdere ontlasting van water, 't welk ook eenen bijzonderen en ſterken reuk had. Bij meer volwasſene kinders bemerkt men ook op dezen tijd, of ook reeds wat vroeger, verminderden eetlust, twee tot drie onrustige nachten, waarin zij, niet zoo zeer buitengewoon weenen, als wel woelen en zich her- en derwaards werpen. Zij hebben ten dezen tijde, en ook nog in 't ver-

vervolg, eene grote geneigdheid tot zweeten; — weshalven men hun, om dezen tijd, zeer voor verkoudingen in acht nemen moet: — ook zomwijlen een aanſtoot van hoesten en ligten buikloop, (*Diarrhöe*). Deze toeſtand duurt gewoonlijk één, ook wel twee dagen. —

Twaalfde dag. De cirkel-ronde en zeer hevige ontſteking om de ent-puisten, neemt zoo wel in grootheid als hoedanigheid merkelijk af. De Pokken zelfs verliezen haar waterachtig aanzien; worden ſtijf, ſpek- en etterachtig, en krijgen een wit-geelachtig aanzien. In het midden van dezelven vertoont zich een kleine korst. Deze verſchijnzelen openbaren zich dikwils reeds op den elfden dag. —

Dertiende en *veertiende dag*. De koorts, welke op den elfden en twaalfden dag zich in 't midden der ent-pokken begonnen had te vertonen, verſpreidt zich ſteeds meer en meer naar de randen van dezelven, de vochtige materie verdroogt eindelijk geheel, en de Pokken verſchijnen

nen op den vijftienden en zestienden dag als donker bruine roofjes, die van zelfs afvallen. —

Ten dezen tijde, ook wel een weinig vroeger, komen hier en daar aan het lichaam enkele verſpreide blaasjes (*pimples*) ten voorſchijn, die het aanzien van even uitgebotte Pokken hebben. Het zijn, namentlijk, kleine, ſpitſe, eenigzins verhevene roode knopjes, met eenen rooden rand omgeven. Deze Pokjes zijn dikwerf zoo klein, dat men dezelve nauwlijks ontdekt; zij verdwijnen in vier-en-twintig uuren op eenige plaatſen, en komen op anderen weder ten voorſchijn. Deze afwisſelende uitſlag duurt menigmaal van agt tot veertien dagen, nadat de ent-pokken reeds verdroogd zijn. Dikwils zijn die Pokjes in de ſpitſe iets glinſterend, en bevatten dan eene nauwlijks merkbaare waterachtige vochtigheid, die zich in weinig dagen in eenen ſchurft verandert. In eenige, doch zeldzame, gevallen, openbaren zich, in plaats van de pokjes, roode plekken, die aan den netelen-uitſlag gelijk zijn.

Voor

Voor 't overige is deze, zo even beschrevene, secundaire Koepokken-uitslag van geene beduiding; de Kinderen zijn 'er niet ziek bij, en ontwaaren niets onaangenaams. Indien echter deze uitslag (uitbotting) eenige weeken, na de verdroging der Ent-pokken, mogt voortduuren, en niet van zelfs verdwijnen wilde, zoo zal een zes- of agt-daagsch gebruik van het *verzoete quikzilver*, in kleine portien dien haast verdrijven (*).

Deze uitbotting is geen noodzaaklijk gevolg van de echte Koepok-ziekte. Veele Inentelingen krijgen die niet, en zijn evenwel beveiligd voor de gewone kinder-ziekte. —

Ik meen bemerkt te hebben, dat een onmatig broeijen deze uitbotting zeer begunstigt: hierom treft men die ook, mijns er-

(*) Ik heb dezen uitslag dikwerf zonder eenige aangewende middelen van zelfs zien verdwijnen, niettegenstaande dezelve van vier tot vijf weken, na dat de Pokken verdwenen waren, voortduurde.

erachtens, meerder aan bij zuigelingen, dan bij meer volwasſene Kinderen. Deze ziekte behoeft voor het overige geen hulp der Geneesheeren; ook kan men bijna de gewoone levens-wijze houden. In den zomer bij droog weer, kan men de kinderen, gedurende den ganſchen verloop der ziekte, vrij laten gaan. In den winter is 'er echter meer voorzichtigheid nodig. Na den gehelen afloop der ziekte, geeft men de Inentelingen een zachte purgatie.

§ 14.

Echte en onechte Koepokken bij menſchen.

Zal deze groote, tot 's menſchen welzijn ſtrekkende ontdekking, eene voortdurende waardij behouden, zoo moeten de Geneesheeren, welke zich met deze gewichtige zaak bezig houden, zich ook alle mooglijke moeite geven, om dat alles uit den weg te ruimen, wat deze heilzame uitvinding door den tijd bij het publicq in miscredit zou kunnen brengen.

De

De geschiedenis der Geneeskunde leert ons, dat alle nieuwe ontdekkingen en uitvindingen, offchoon de heilzaamste uitwerkzelen voor het menschdom daar uit voortvloeiden, echter in het begin haare opentlijke en geheime tegenstanders gevonden hebben. Dit noodlot hebben zelfs die groote ontdekkingen van eenen HARVEY en HALLER in de Geneeskunde — en die van eenen COPERNICUS, GALILEI en NEWTON in de Natuurkunde moeten ondergaan. —

De beste, en in zekere ziekten thans de beproefdste Geneesmiddelen; bij voorbeeld de *Kina*, het *Quikzilver*, het *Antimonium* en de *Opium*, hebben hunne geweldige tegenstanders gevonden. De waarheid echter, welke of op nauwkeurige proeven, of op gegronde en verstandige sluitredenen of gevolgtrekkingen steunt, triumpheert ten allen tijde, en beschaamt haare tegensprekers. —

Van zulke tegenstanders, die, gelijk de pest, hun kwaad in het duistere verrichten, of die, aan de verraderlijke moordenaars

gelijk, achter de waarheid omkruipen, om ruggeling haar aantevallen, dewijl zij haar niet in 't aangezicht durven zien, — welker wapenen in dubbelzinnig ſchouder-optrekken, in geleerd ſchijnende beuzelingen, armhartige vernuftstrekken, en leugenachtige lasteringen beſtaan, is hier de reede niet. Dergelijke Helden, met dergelijke ſtompe en verſletene wapenen, kunnen aan de waarheid, met de ondervinding geharnast, geen het minst nadeel toebrengen. Hun onvermogen wordt op het einde, *deels* met medelijden beſchouwd, en *deels* beſpot.

De reede is hier van zulke openbare geleerde tegenſtanders, welke geloven, door hun theoretisch raiſonnement de waarheid, op de ervaring gegrond, ter neer te werpen. Theoretiſche ſophiſterijen, echter, moeten, ten allen tijden, aan de waarheid, in plaats van haar te ſchaden, in het oog van het onpartijdige Publicq veeleer eene des te groter waardij verſchaffen, nadien het even daardoor ontwaar wordt, *dat 'er*

zich

zich niets verſtandigs en gegronds tegen dezelve in laat brengen. —

Toen voor omtrent tachtig jaren de inenting der gewone Kinderpokken door *Miladij* MARY WORTHLEY MONTAGUE, Gemalin des Engelſchen Gezants, te Konſtantinopel, allereerst in Europa gebracht wierd, en van veele Engelſche en Duitſche Geneesheeren, als het beste en zekerſte middel, om de dodelijkheid der pokziekte te verminderen, erkend en in 't werk geſteld wierd, ontbrak het niet aan openbare en verborgene vijanden, welke hun best deeden, om dit weldadig middel bij het publicq verdacht te maken. Men ontzag zich *ook toenmaals* niet, om leugenachtige geruchten te verſpreiden, dat veele perzonen, welken de pokken met het beste gevolg ingeënt waren, na verloop van eenigen tijd evenwel de natuurlijke Pokken gekregen hadden. —

In *Engeland* kwam een mensch, met naame JONES, ten voorſchijn, voorgevende, dat hij zijne eigene Dochter, en wel met het beste gevolg, had ingeënt;

maar dat zij drie weken daarna, wederom door de natuurlijke Pokken was besmet geworden. Dan, bij eene nauwkeurige navraging en onderzoeking moest hij, naderhand, in eenen brief aan Dr. JURIN erkennen, dat hij niet eens wist, wat inenten was, en dat hij nooit de Pokken ingeënt hadt.

In *Zweden* noemde men in 't jaar 1761 verscheidene huizen, waarin, gelijk men voorgaf, bij ingeënte Kinderen, eenigen tijd daar na, zich wederom boosaartige Pokken ontdekt habben. Toen echter de beroemde en waarheid-lievende Hof-Arts van ROSENSTEIN de zaak nauwkeurig onderzogt, wierd het openbaar, dat alle deze geruchten niets dan boosaartige verdichtzelen waren. —

Heeft nu deze, tot dus verre gebruikelijke inenting der menschen-pokken, tegen welke men ongetwijfeld veele gegronde Phijsieke en Moreele bezwaaren inbrengen kon, haar verborgene en openbare vijanden, aan welker hoofd zich een DE HAEN en TRALLES bevonden, overwonnen: wie

wie twijfelt 'er dan aan, of deze nieuwe veel zachter onſchadelijke en aan de menſchen veel meer voordeel-verſchaffende Koepokken-inenting zal over haare tot dus verre geringe vijanden eerlang volkomen zegevieren. —

Alleenlijk moeten de voorſtanders, vrienden en bevorderaars dezer nieuwe en heilzame uitvinding geſtadig op hunne hoede zijn, om hunne tegenſtanders niet van zulke wapenen te voorzien, waar mede zij voorzeker deze nieuwe en heilzame inenting eenen gevaarlijken en dodelijken ſteek zouden kunnen toebrengen: *Reeds heeft zich in zommige Oorden een valsch zoort van Koepokken opgedaan, 't welk in genen deele voor een toekomſtige natuurlijke pokbeſmetting zeker ſtellen kan.* —

Het is, uit dien hoofde, eene zaak van 't uiterſte gewicht, dat de Geneesheeren, welke zich met het inenten der Koepokken bemoejen — *voor eerst*: de echte Koepokken van de onechten weten te onderſcheiden; en *ten tweden*, dat, zoo haast zij bemerken, dat na de inenting, een valſche

en onechte loop der ziekte zich ontdekt, zij aanſtonds aan de ouders of aanwezende openhartig, zonder de minſte achterhouding verklaren, dat door deze onechte Koepokken de Inenteling in geenen deele voor een toekomſtige beſmetting beveiligd is. De minſte nalatigheid in dezen zou, gelijk ligt te begrijpen is, de goede zaak haast bederven (*). Zoo heeft, insgelijks,

(*) Niet lang geleden, werd, in Bamberg, een Koepokken-Inentings-Inſtitut, onder het opzigt van Dr. MARCUS opgerecht, met een oogmerk, om de Koepokken-inenting, volgens zekere voorſchriften, en onder behoorlijke omzigtigheid, te bevorderen. De aanleiding daartoe was, dat aldaar valſche Koepokken waren ingeſlopen, na welker verloop eenige kinderen weder door de natuurlijke Kinderpokjes aangetast werden. De Leden van het Inſtitut gaven daarop een opheldering over ſommige Koepokken-inentings-geſchiedenisſen in 't licht, en deelden dezelve gratis uit, waarin die Koepokken-inentelingen, welke, naderhand, de natuurlijke Kinderpokjes wederkreegen, met naamen genoemd, en de geheele loop hunner voorafgegaane Koepokken-ziekte uitvoerig beſchreeven werd. Daaruit blijkt genoegzaam, dat alle die

lijks, de vermenging van de valſche, zogenaamde Wind- en Water-pokken, met de echte natuurlijke Pokken dikwerf tot veele dwalingen en valſche geruchten van eene herhaalde beſmetting aanleiding gegeven. —

Door de volgende tekenen laaten zich de *onechte Koepokken* van de echten bepaaldelijk onderſcheiden.

1.) De *waare en echte Koepokken* komen, na de inenting, langzaam ten voorſchijn; zoo dat men dikwerf tot den derden dag nog onzeker is, of de inenting gevat heeft of niet.

Bij *de onechten* integendeel beſpeurt men eenen ſnellen voortgang. De inentingsplaatſen zijn reeds den tweeden dag ontſtoken. —

2.) Bij *de echte* Koepokken bemerkt men al-

die kinderen, deels valſche Koepokken gehad hadden, en deels door de toen juist aldaar heerſchende natuurlijke Kinderpokken-epidemie, reeds voor de Koepokken-inenting beſmet waren geweest. —

altoos tusſchen den zesden en twaalfden dag eene, nu ſterkere dan zwakkere, koorts, 't welk tot bewijs verſtrekt, dat nu het gift ingezogen is, en het ganſche lichaams-geſtel aangegrepen heeft. —

Bij *de onechten*, intusſchen, wordt of in 't geheel geen ſpoor van eene koorts ontdekt, of 'er ontſtaan reeds op den tweeden dag, met de ontſtokene inentings-plaatſen, ligte koorts-achtige bewegingen, als gevolgen van een plaatslijk kwetzuur, die even zoo ſpoedig weer verdwijnen, zonder dat het geheele lichaams-geſtel 'er in deelt. —

3.) Bij *de echte* Koepokken ontſtaat, om de Ent-puisten, tusſchen den agtſten en elfden dag altoos eene levendige peripheriſche roodheid, die, naderhand, even zoo langzaam, als zij ontſtond, wederom afneemt. —

Bij *de onechten* wordt deze characteriſtieke roodheid of in 't geheel niet beſpeurd, of zij verſchijnt reeds op den derden en vierden dag — zij is minder levendig en verdwijnt ook ſchielijk weder. —

4.) De

4.) De verloop der *echte Koepokken* duurt ten minsten veertien of vijftien dagen.

De onechten integendeel zijn menigwerf reeds op den zesden dag verdroogd.

5.) De *echte Koepok* heeft altoos eene eigenaartige gedaante; zij krijgt, naamlijk, met den vijfden dag bepaaldelijk in het midden eene deuk (*delle*), terwijl de randen zich daartegen steeds meer en meer verheffen. —

Bij *de onechten* wordt integendeel deze regelmatige form niet waargenomen.

6.) De Materie der *echte Koepokken* blijft dikwils tot den elfden dag water helder en klaar. —

De Materie der *onechten* daarentegen wordt aanstonds bij de forming der Pokken etterachtig. —

7.) De *echte Koepokken* ontaarten nimmer in sterk-vloeijende en lang-aanhoudende zweeren. —

Het welk echter bij de *onechten* menigmaal het geval is. —

Dr. JENNER geeft, in zijne voortgezette waarnemingen, de volgende bronnen op, waar-

waaruit *onechte Koepokken*, die in geenen deele voor eene toekomſtige beſmetting beveiligen, kunnen ontſtaan.

1.) Wanneer men met gift inent, 't welk uit puisten aan een Koei-uijer genomen wordt, die geen ſpecifieke Koepokken-gift bevatten. — (Ik heb boven § 3. uit de Jennerſche ſchriften de kentekens opgegeven, waardoor men bij de Koeijen de echte Pokken van de onechten onderſcheiden kan.) —

2.) Door Materie die wel oorſpronglijk ſpecifiek gift in zich bevattede, maar door vuiligheid of andere, weinig in het oog vallende oorzaaken, eene verandering ondergaan, of eenen lelijken reuk aangenomen heeft. (Eene echte en goede Koepokken-materie toch, moet geen den minſten reuk van zich geven.)

3.) Door Materie van eene Koepok in eenen overrijpen toeſtand, (dat is, wanneer de materie niet meer water-helder maar reeds etterachtig is.) —

Bij deze van D^r. JENNER aangevoerde bronnen, voeg ik nog de volgende:

4.) Wan-

4.) Wanneer uit de Koepokken van een Perzoon, die reeds voorheen de Kinderpokken gehad heeft, geënt wordt.

Dr. PEARSON heeft wel door zorgvuldige Proeven bewezen, dat de inenting met Koepok-gift bij Perzonen, die reeds de Kinderpokken gehad hebben, geenzins de eigenaartige ziekte voortbrengt. Intusſchen kunnen toch bij zulke Perzonen, door de inenting met Echt-koepok-gift, plaatſelijke Pokken voortgebragt worden, welkers materie echter de oorſpronglijke ſoortelijke eigenſchap des Koepokken-gifts even daardoor geheel verloren heeft; dewijl dezelve in een lichaam voortgebracht wordt, 't welk de vatbaarheid voor de Kinderpokken reeds benomen is. Het in menſchen voortgebrachte echte Koepok-gift behoudt zijne ſpecifieke eigenſchap door alle generátien heen. Het moet echter altoos in zulke lichamen voortgeplant worden, waarin het ſteeds de vatbaarheid voor de natuurlijke Pokken, — met welke het zich, om zoo te ſpreken *neutraliſeren* kan, — aantreft. Wordt het in tegendeel voortgeplant in

in een lichaam, 't welk deze vatbaarheid, door de voor afgegaane natuurlijke, of ingeënte waare Kinderpokken reeds verloren heeft, zoo verliest het zijne ſpecifieke kracht; en zal, zoo wel in deze, als volgende ſubjecten, een valsch zoort van Koepokken — welke niet meer de eigenſchap bezitten om tegen de natuurlijken te beveiligen — voortbrengen (*). —

§ 15.

(*) Door het volgend merkwaardig geval, welk ons Dr. DE CARRO uit Weenen, in HUFELANDS *Journal der practiſchen Heilkunde* 10*ten B.* 48 *ſtuk, ſ.* 129 mededeelt, wordt dit volkomen bevestigd.

Zeker Graaf MOTTET in Weenen, veertig jaaren oud, welke, volgens de verzekering zijner moeder, die nog leeft, in het vijfde jaar zijns ouderdoms, de waare Kinderpokken gehad had, verzocht den Heer Dr. DE CARRO, hem de Koepokken inteënten. Ingevolge van dien werd hij op den tweeden October des jaars 1799 met versch en echt gift van eenen anderen Inenteling ingeënt. 'Er openbaarde zich daarop eene Pokpuist. De *menigte der ſteeds uit dezelve vloeiende materie*, de wijd in 't rond verſpreide *ontſteeking*, het gladde, vast aan de huid kleevende *ſchurft*, de *pijn* in den delta- en borst-

mus-

§ 15.

Parallele der Koe- en Kinderpokken-inenting, waaruit de voortreffelijkheid der eerſte boven de laatſte ontegenzeggelijk blijkt.

Niettegenſtaande de gewoone Kinderpokken-inenting tot dus verre in veelen opzich-

muſkel, en de *lengte des tijds*, welke de Pokpuist tot haare geneezing noodig had, werden toen door den Heer DE CARRO als zoo veele duidelijke kentekens van de waarheid en echtheid der ziekte aangemerkt. (*Juist dezelve menigte der uitvloeiende materie uit de langzaam heelende puist* waren hier integendeel de zekerſte kenmerken eener onechte Koepokpuist.)

Een Arts uit Geneve, PELCHIER genaamd, liet zich door de grootte en ſchoonheid dier Pokpuist aan des Graaven arm verleiden; hij nam materie daaruit op, om daarmede deeze nieuwe inenting in zijn Vaderland intevoeren. In Geneve werden een en twintig Perzonen met dit gift ingeënt. Hierop kwamen wel Koepokken ten voorſchijn, *maar die eenen buitengewoonen ſnellen voortgang maakten.*

Na

zichte de voorkeur had boven de natuurlijke pok-besmetting; zoo moet zij toch nu voor de nieuw ontdekte heilzame *Koepokken-inenting*, om de gewichtigste redenen, wijken. —

De volgende redenen zullen dit ontegenzeggelijk staven:

1.) De ingeënte Kinderpokken gaan niet zelden met toevallen verzeld, die niet alleen gegronde aanleiding tot bekommernissen geven; maar zich ook dikwerf tot het smertelijkste verdriet der ouderen en des Geneesheers in eenen jammervollen en pijnlijken dood eindigen. —

De inenting der Koepokken daarentegen gaat nooit met boosaartige en bedenkelijke toevallen verzeld. En men mag, volgens de tot dus verre genomene proeven, schier met zekerheid beweeren, dat 'er eigentlijk aan de Koepokken-ziekte geen kind sterven

Na verloop van etlijke maanden werden alle die lieden met echt Pokkengift ingeënt, en tot groote verbaasdheid en verdriet des Geneesheers kreegen zij allen de Kinderziekte.

ven kan. 'Er kunnen wel kinderen, ten tijde, en kort na den afloop der Koepokken, aan andere Kinderziekten en toevallen, ſterven, 't welk echter nooit aan deze onſchuldige inenting kan en mag toegeſchreven worden. De Koepokken beveiligen alleen voor de Kinderpokken, maar voor geene andere ziekten. —

2.) Het is bekend, dat de Pokken in zommige Familien, door eene aan dezelve eigene en bijzondere diſpoſitie, zich ſteeds in eene verſchrikkelijke geſteldheid plegen te openbaren: het zou uit dien hoofde van des Doctors kant zeer onverſtandig zijn, zulke Familien de gewoone inenting zeer aan te prijzen. — De Koepokken integendeel hebben zich tot dus verre ſteeds in den zelfden zachten en ſtillen loop vertoond, zonder zich ergens door eene eigene diſpoſitie des lichaams te laaten veranderen. —

3.) Het is bedenkelijk aan ziekelijke Kinderen de waare Pokken inteënten, wijl ligtelijk verborgene of ſtilliggende krankheidsſtoffen, als die der *Engelſche Ziekte*, der

 Klie-

Klieren, *Venerische Ziekten* enz. door het bijkomende en zich vermenigvuldigende Pok-gift, gaande gemaakt en verergerd konden worden. — Ook plegen de ingeente Kinderpokken zelfs, door dergelijke ziekelijke gesteldheden, een boosaartig character aantenemen.

Daar voor nu behoeft men, bij het inenten der Koepokken, niet te vrezen, nadien wij door veelvuldige ervaringen reeds overtuigd zijn, dat het Koepok-gift, *noch* de ziekelijke scherpigheden des lichaams vergeren, *noch* zelfs door die ziekte stoffen de minste verandering ondergaat. Wij bezitten dus, in de Koepok-inenting, een middel, waar door wij in staat gesteld worden zelfs ziekelijke Perzonen voor de woede der natuurlijke Pokken in bescherming te nemen. (*).

4) Door

(*) In het Dorp Rödelheim, een klein uur gaans van Frankfort gelegen, entte ik, op eenen tijd, dat aldaar eene zeer boosaartige Kinderziekte heerschte, eenen knaap van drie en een half jaar, die sedert anderhalve jaar aan langduurige zwee-

4.) Door de Kinderpokken - inenting zijn wij niet voor eene ſterke en menigvuldige uitbotting beveiligd; zoo haast toch veele Pokken ten voorſchijn komen, moet men vrezen voor boze zweeren, en misvormingen door Lidtekenen, die zoo wel door de ingeënte als natuurlijke Pokken kunnen veroorzaakt worden.

Doch de Koepokken verſchijnen maar alleen op de ingeënte plaatſen, het geheele ove-

zweeren laboreerde, de Koepokken in. Volgens de verklaaring der Ouderen, waren die zweeren een gevolg der doorgeſtaane mazelen.

Ik kon dit kind alleen aan den linker arm met vier Lancetſteeken inenten, dewijl aan den rechter arm juist op die plaats, waar men anders pleegt inteënten, een groot open zweer gevonden werd. Desniettegenſtaande kwamen 'er, op den behoorlijken tijd, vier zeer ſchoone characteriſtieke puisten ten voorſchijn, die tot het opdroogens tijdperk, haaren echten en ſpecifieken loop hadden, zonder dat bij dit ten uiterſte zwak en ziekelijk kind, *noch* geduurende — *noch* na — den verloop der ziekte, eenig kwaad toeval zich vertoont had.

overige gedeelte des Lichaams blijft verſchoond.

De ſecundaire uitſlag, welke zich dikwils veertien dagen, na de inenting, of later, ook aan de overige delen des lichaams pleegt te openbaren, is zeer onbeduidend, waar van men *noch* Lidtekenen, *noch* misvormingen te vrezen heeft. —

5.) De ingeënte Kinderpokken zijn even zoo wel, als de natuurlijken door bloote uitwaasſeming beſmettend.

De Koepokken echter niet. Ik heb reeds boven § 11. de gewichtigſte voordeelen, die voor het menschdom, uit deze weldadige eigenſchap voortvloeijen, opgegeven.

Hadden de Koepokken ook alle overige boze eigenſchappen met de gewoone Pokken gemeen, zoo zou deze voortreffelijkheid alleen, dat zij door bloote uitwaasſeming niet kunnen beſmetten, reeds toereikend zijn, om aan deze nieuwe inenting de voorkeur boven de gewoone te geven. —

Dan, door even deze eigenſchap, verheffen zich deze nieuwe beſcherm-pokken tot

tot een voor de menschheid gelukkig middel ter geheele uitroeijing der Menschenpokken; zoo haast deze nieuwe methode eenen algemeenen ingang onder de menschen zal gevonden hebben; wanneer wij terstond ieder nieuwgeboren kind, door de inenting der Koepokken tegen de Menschenpokken in veiligheid stellen, zoo moet eindelijk door den tijd het geheele menschelijke pokken-gift vernietigd worden, daar, gelijk bekend is, dit zich tot dus verre alleen door besmetting heeft kunnen voortplanten.

Van de Menschenpokken-inenting, daar tegen, al wierd zij algemeen, kunnen wij nooit zulk eene weldaad verwachten, wijl zij steeds het zelfde smet-gift weder voortbrengt: gevolglijk is ieder menschelijk *Individuum*, aanstonds bij zijne intrede in de waereld, steeds aan het gevaar eener natuurlijke besmetting blootgesteld.

Eene geheele afzondering der Pokzieken, die, naar JUNKERS plan, met deze algemeene inenting moest gepaard gaan, is,

gelijk ik reeds boven aangemerkt heb, ten eenemaal onuitvoerbaar. —

De vrees voor de besmetting is menigmaal oorzaak geweest, dat in Huisgezinnen, waar in zich eenige ziekelijke en zwakke kinderen bevonden, de inenting, ook aan de gezonden, — indien geene afzondering plaats vond, — moest achter blijven. — Bij de Koepokken-inenting, integendeel, kunnen wij ten allen tijde, onder een aantal kinderen, die te zamen leven, de gezondsten inenten, zonder dat de ziekelijken in 't een of ander opzicht, daar door aan eenig gevaar blootgesteld worden. —

6.) Volwassene Perzonen, welke het *of* zeker weten, dat zij in hunne kindschheid de Pokken nog niet gehad hebben, *of* deswegen toch in twijffel en gestadige vrees, van besmet te worden, leven, zijn evenwel zeer zelden te overreden, om zich door de inenting der waare Kinderpokken, uit deze onzekerheid te redden, dewijl zij zeer voor deze ziekte en haare boosaartige gevolgen bevreesd zijn; 't welk vooral bij

bij volwasſene Vrouwen plaats vindt. — Voor zulke Perzonen nu, moet de ontdekking der Koepokken-inenting zeer welkom zijn, zelfs de vreesachtigſten zullen geen oogenblik dralen, zich door een onſchuldig middel, waar mede geene de minſte gevaren verbonden zijn, van de vrees voor eene toekomſtige beſmetting te verlosſen.

7.) Geſteld zijnde, het onaangename geval gebeurde, dat een kind, ten tijde van, of kort voor, de inenting der Kinderpokken, door den natuurlijken weg reeds beſmet geworden was, en 'er volgden daarop boosaartige Pokken, die met den dood eindigden; zoo zou het den Geneesheer, zelfs met de gegrondſte en duidelijkſte bewijzen, oneindig veel moeite veroorzaken om de bedroefde ouders te overtuigen, dat hun kind niet aan de ingeënte, maar aan de natuurlijke Pokken geſtorven zij. De uitwendige form der Pokken, kan hier niets beſlisſen, want de kunstlijke hebben het zelfde aanzien, als de natuurlijke. —

Geheel anders is het echter gesteld, wanneer zulk een onaangenaam geval zich na eene Koepokken-inenting voordeed; nadien de Koepokken ook ten aanzien der uiterlijke form, zich characteristiek van de Kinderpokken onderscheiden; zoo, dat men onmooglijk beide zoorten met elkanderen verwisselen kan, zoo dra men slechts eenige malen gelegenheid gehad heeft, beide in haare opkomst en verloop, gade te slaan. —

Wanneer dus waare Menschenpokken spoedig op eene Koepokken-inenting volgen; zoo is in 't minste niet te twyfelen, dat eene natuurlijke besmetting voorafgegaan zij; want het gift van eene Koepok kan geene waare Kinderpok voortbrengen, even zoo weinig, als de Materie van eene Kinderpok in staat is, eene Koepok voortte brengen.

'Er kan dus in 't geringste niets op rekening van deze onschuldige inenting komen, 't welk 'er niet op behoort.

Eenige waarnemingen hebben ook reeds getoond, dat de natuurlijke Kinderpokken, wan-

wanneer zij toevallig met ingeënte Koepokken te gelijk plaats vinden, eenen zeer zachten en goedaartigen verloop in acht nemen. —

Ten overvloede, wil ik hier nog woordelijk bijvoegen, 't geen de Heer Dr. MACDONALD, onder anderen nog ter aanprijzing van de Koepokken-inenting zegt: — „ 'er zijn Lieden, welkers lichaams-gestel „ voor de inenting der gewoone Pokken „ volstrekt niet vatbaar is, en bij welke „ dezelve, hoe dikwerf ook ingeënt, even- „ wel nooit gevat hebben. Zulke Perzo- „ nen moeten intusschen in gestadige be- „ zorgdheid leven, dat zij, vroeg of laat, „ door den natuurlijken weg van deze „ ziekte zullen besmet worden. Zij zijn „ uit dien hoofde genoodzaakt van oord „ tot oord te vluchten, om dat kwaad te „ ontgaan. —

„ Zeer waarschijnlijk zal de inenting „ der Koepokken hun van deze pijnlijke „ onzekerheid verlossen; want ik houde „ het daar voor, dat het geheel niet on- „ waarschijnlijk is, dat iemand, voor de

„ Koepokken vatbaar zij, die het voor de „ natuurlijke Pokken nooit geweest is. „ Ten minſten, zal eene daar mede te ne- „ mene proef geheel zonder gevaar zijn (*).

§ 16.

Beantwoording van eenige twijfelingen en tegenwerpingen tegen deze nieuwe inenting.

Uit valſche begrippen van de Kinder-pokken in 't gemeen, en uit gebrek aan kennis van de Geſchiedenis der Koepokken in 't bijzonder, zijn bij veele menſchen de volgende twijfelingen en tegenwerpingen tegen deze nieuwe inenting ontſtaan.

1.) „ Het kon in 't vervolg voor de ge- „ zondheid nadelig zijn, door een paar „ onbeduidende Koepokken, de na- „ tuur-

(*) *Abhandlung über die jetzt fast allgemein eingeführte Jnoculation der Kuhpocken &c. von* ALEX. HERM. MACDONALD, *Hamburg* 1800. *ſ.* 62. —

„ tuurlijke Pokken te willen onder-
„ drukken; want daardoor zou het
„ waare Pokken-gift in menſchen,
„ niet behoorlijk *bewerkt*, en bij gevolg
„ ook niet geheel weggenomen wor-
„ den; 'er konden dus hier uit ligte-
„ lijk andere ziekte-ſtoffen voortko-
„ men" enz.

Daar dergelijke tegenwerpingen en twijfelingen, gelijk elk gemakkelijk kan inzien, alleen uit de dwaze onderſtelling, dat 'er een aangeboren Pok-gift in den mensch gevonden wordt, kunnen voortſpruiten; zoo is 't inderdaad te bewonderen, wanneer men dergelijke bedenkingen ook nog hoort opperen van zulke Lieden, bij welken men regtmatiger begrippen, in zaken, die de menschheid zoo nabij betreffen, onderſtellen moet. Ik laat het aan een ieder, die thans nog de mening, door de Geneeskundigen, reeds voor lang, als valsch daargeſteld, van een aangeboren Pokken-gift heeft, over, om het zich begrijpelijk te maken: *hoe die* menſchen, welke eenige duizend jaren voor den oorſprong der Pok-

ken,

ken-ziekte geleefd hebben, gezond konden blijven, daar zij toch den gantſchen voorraad van Pok-ſtof, tot aan het einde hunnes levens — 't welk even zoo lang, ja nog langer, dan het onze, geweest is, — met zich omſlepen moesten; — *Hoe die* menſchen, welke, door nauwkeurige zorgvuldigheid tegenwoordig nog, de Pokken van hunne Grenzen weten afteweeren, gezond kunnen blijven (*); — *Hoe die* menſchen, welke in hun ganſche leven van de beſmetting der Pokken verſchoond blijven, in het genot der beste gezondheid, evenwel zulk een hogen ouderdom bereiken kunnen. —

Ook moeten die geenen, welke een aangeboren Pok-gift erkennen, volgens hunne Theo-

(*) 't Is bekend, dat de Inwoonders *van St. Helena in Peru, en eenige deelen van Tartarye*, tot nog toe van de Pokken bevrijd gebleven zijn, en uit de nieuwſte Reisbeſchrijvingen weten wij, dat de *Hottentotten* aan de Kaap de Goede Hoop, tot nu toe zich door ſchanzen-opwerpingen tegen de woede der Pokken weten te beſchermen.

Theorie, even zo wel een aangeboren Mazelen-, Roodvonk- en Kinkhoest-ſtoffen in 't menſchelijk lichaam ſtellen. — Waarlijk eene zeer zonderlinge ideé aangaande de wijsheid en goedheid des Scheppers!!! —

Maar geſteld eens, — deze bovenmate wijze Theoristen waren door geenen verſtandigen grond van hunne onvernuftige hypotheſen — dat geene beſmetting, zonder eenen aangeboornen kiem te begrijpen is — aftebrengen; zoo moeten zij, willen zij zich gelijk blijven, tevens aannemen, dat in menſchen ook een aangeborene Koepokken-ſtof gevonden wordt: waardoor zij vatbaar gemaakt zouden worden, om naderhand van deze ziekte beſmet te worden; en zij moesten dan, uit dien zelfden grond, de ijverigſte voorſtanders der Koepokken-inenting worden; *niet*, om daardoor de aangeboren waare Pok-ſtof, maar om de aangeborene Koepok-ſtof uit het lichaam uittedrijven!!! —

God zij geloofd! dat de Natuur niet zoo ſtiefmoederlijk met ons menſchen gehandeld heeft, als deze Hypochondrieke twijfe-

felaars waanen. 'Er ontſtaat geene van deze beſmettende Kinder-ziekte uit eene aangeboorne Materie, even zoo min, als *de Pest* en *Veneriſche Ziekten*; maar zij hebben zich, zedert haren toevalligen oorſprong, altijd alleen door eenen natuurlijken, of kunſtelijken uitwendigen kiem in ons voortgeplant. In ons ligt verder niets als eene zekere vatbaarheid voor deze ziekten: zoo haast dus deze geſchiktheid voor de een of andere dezer ziekten, door een middel vernietigd wordt, zijn wij ook niet meer aan het gevaar bloodgeſteld, om daar mede beſmet te worden. Dit nu is inderdaad het geval met de nieuw ontdekte en weldadige Koepokken-inenting. De Pokſtof kan daardoor niet in werking gebragt worden; want 'er is geene in ons; maar de vatbaarheid voor de Pokziekte wordt daardoor voor altoos weggenomen. —— „ *Voor altoos?*" hoor ik dan, *ten tweeden*, wederom andere twijfelaars vragen: —

2.) „ Dit is nog niet uitgemaakt, dat
„ daardoor voor den ganſchen leeftijd
„ de Pok-vatbaarheid weggenomen
„ wor-

„ worde. Waarschijnlijk verschaffen „ de Koepokken alleen eene tijdelijke „ bevrijding van eenige jaren."

De volkomene ongegrondheid van dit vermoeden, wordt door de volgende daadzaken duidelijk in 't licht gesteld. —

Men heeft in Engeland lieden, die reeds voor dertig, veertig, vijftig en meer jaren de Koepokken gehad hadden, herhaalde malen, doch steeds vergeefsch, met echt Pokken-gift ingeënt. —

Ik kan niet nalaten, hier het volgende uit Dr. BOUCHHOLZ geschrift over de Koepokken, pag. 114, aan te voeren: — „ Mij dunkt, dat uit de begrippen, die „ men heeft van het vermogen der ziekte-„ giften, om door eene koorts, de dispo-„ sitie tot zekere ziekten voor altoos te „ vernietigen, ook noodzakelijk volgen „ moet, dat een substitutive ziekte-gift, „ 't welk voor *eenigen tijd* de vatbaarheid „ voor dat ziekte-gift, in welks plaats „ het aangewend was, wegneemt, zulks „ ook *voor altoos* doen moet. En is dan „ niet werkelijk de uitwerking des Pokken-

„ gifts,

„ gifts, op het lichaams-geſtel menigwerf
„ even zoo gering, als *die* van het Koe-
„ pokken-gift? Vinden wij niet dikwerf
„ eene geringe plaatſelijke krankheid, en
„ veelligt een paar Pokken aan het lichaam
„ en eene volkomene bevrijding van deze
„ krankheid voor het geheele leven? Is
„ niet veelligt de navolgende uitbotting
„ bij de Kinder-pokken een toevallig ge-
„ volg van eene al te ſterke prikkelbaar-
„ heid? En 'er is dus ter verdelging der
„ vatbaarheid veelligt niets verder nodig,
„ dan de eerſte koorts?" (*)

Maar geſteld ook, het geval wilde, dat een Perzoon, nadat hij de echte Koepokken gehad had, na eenigen tijd wederom van de Menſchen-pokken beſmet wierd: zoo kan dit in 't geringſte niet, als een tegenwerping tegen deze weldadige inenting in het algemeen gelden. —

Wij vinden insgelijks voorbeelden aangetekend van Perzonen, die, na dat zij de Men-

(*) *Ueber die Kuhpocken von Hofmedicus Dr.* BOUCHHOLZ, *Schwerin* 1801. *ſ.* 114.

Menſchen-pokken, zoo wel natuurlijke, als kunstlijke, gehad hadden, evenwel ten tweeden male daar mede bevallen wierden. — Dit zijn echter zeer zeldzaame uitzonderingen van den regel, die in 't geheel in geene aanmerking diende te komen. —

„ Van zoo veele duizenden, in Enge-
„ land, Frankrijk en Duitschland, met
„ Koepokken-gift ingeënte Kinderen, is
„ tot nog toe geen één, die de echte
„ Koepokken gehad heeft, wederom van
„ de Menſchenpokken, *noch* door den
„ natuurlijken, *noch* kunstlijken weg, be-
„ ſmet geworden." — Alle, tot dus verre in 't Publicq verſpreide geruchten van eene tweede beſmetting, zijn, *ten deele*, bij een nauwkeurig onderzoek, als boosaartige verdichtzelen bevonden, *deels* ontdekte men, dat 'er Koepokken van eenen onechten aart, voorafgegaan waren, daar 'er, in plaats van echte eigenaartige ent-puisten, niets dan plaatſelijke zweeren te voorſchijn kwamen, waar bij de conſtitutie des lichaams niet in 't minſte aangedaan wierd. Ook wierd dikwerf de Koepokken-uitſlag,

 wan-

wanneer de Pokjes een weinig verhevener, dan gewoonlijk, verscheenen, met de waare Menschen-pokken verwisseld. Zoo zag Dr. BRADLEY in eenige gevallen eenen uitslag over het geheele lichaam ontstaan, welken — gelijk hij verzekert — een vluchtig beschouwer ligtelijk met de Kinderpokken had kunnen verwisselen (*).

De Heeren Dr. BALLHORN en STROMEYER verbeteren, in HUFELANDS *Journal* 11ter *band*, 2ter *stuk*, *s.* 126, een geval, in den 10ter *band*, 2ter *stuk*, *s.* 186 van het zelfde Journal opgegeeven van een kind in Hanover, 't welk veertien dagen na de Koepokken-inenting, de *werkelijke Pokken* zou gekregen hebben. Doch deze geloofwaardige Mannen verzekeren, dat het niets anders geweest was dan die van Dr. PEARSON beschrevene *Koepokken-uitslag* die op het eerste aanzien, wel veel gelijkheid met de waare Pokken heeft, doch zeer van dezelve onderscheiden is. — Zij voe-

(*) KUHNS *Physisch-medicinisches Journal*, 1800. *Marz s.* 161 *und* 162.

voegen bij deze verklaring nog volgende zeer gewichtige aanmerkingen: — „ een „ duidelijk en onfeilbaar merkteken, om „ deze *Koepokken-uitbotting* ten tijde eener „ Pokken-epidemie, wanneer men niet „ bepalen kan, of de ingeënte ſubjecten „ reeds vooraf van de Pokken beſmet „ zijn, van de waare Kinderpokken te „ onderſcheiden, *geeft de Koepokken-inen-* „ *tings-plaats zelf* aan de hand. Indien „ dezelven de in 't oog vallende zeer „ verſpreide roosachtige peripherie ('t welk „ gemeenlijk op den tienden dag na de „ Koepokken-inenting het geval is) niet „ bekoomt, en 'er zich dan kort daarop „ eene algemeene uitbotting vertoont; zoo „ is het zeker, dat de inenteling reeds „ voor de inenting der Koepokken, van „ de waare Menſchen-pokken beſmet was. „ Daar, namentlijk, in dit geval het lig- „ chaams-geſtel reeds door het Pok-gift „ is ontſteld geworden, zoo kan het Koe- „ pokken-gift, 't welk *zeer zeker*, vol- „ gens de Engelſche en onze waarnemin- „ gen, op ſubjecten, die reeds de waare

 „ Pok-

„ Pokken gehad hebben, geene algemeene „ en volſtandige werking openbaart, al„ leen eene onvolkomene werking — eene „ onvolkomene ent-puist te voorſchijn „ brengen. Men ziet deswegens bij zulke „ ſubjecten, indien de Koepokken-inen„ ting, kort na de Pokbeſmetting, gedaan „ is, eene ten voorſchijn komende, en „ *voor de eerſte dagen* voldoende eigenaar„ tige inentings-plaats, die echter, hoe „ meer zij het tijdſtip nadert, waar in de „ peripheriſche roodheid ontſtaan moet, „ ſteeds meer en meer de gedaante van een „ Pok-puist aanneemt, en ten laatſten ge„ heel in eene werkelijke echte Menſchen„ pok verandert. Het gevolg van deze „ verandering is of het geheele uitblijven „ van de peripheriſche roodheid, of ont„ ſteeking (*)."

3.) „ De

(*) HUFELANDS *Praktisch Journal*, 11*ter Bd. ſt.* 2. *ſ.* 127, 128.

De verdienstvolle Arts bij het *Senkenbergſche Inſtitut*, de Heer Dr. LEHR, deelde mij een zeer belangrijk, hiertoe behoorende, geval mede.

3.) „ De Koepokken zijn eene Vee ziek-
„ te; door de verplanting van de-
„ zelve in menſchen, konde ligtelijk
„ aan dezelve iets van de natuurlijke
„ dierlijkheid medegedeeld worden.
„ De menschheid konde daardoor het
„ vee te nabij gebragt worden, enz.

De

de. Hij verrichtte, naamlijk, aan een kind de Koepokken-inenting met verſche materie. De characteriſtieke Inentings-puist vormde zich regelmatig, en het ging tot den elfden dag, alles zijnen characteriſtieken gang: zelfs begon de roosachtige peripheriſche roodheid of ontſteeking zich reeds te vertoonen; maar welke, tot zijn groote verwondering, op denzelven dag haarer opkomst ook weder verdween. De ziekte nam nu op eens eene gantsch andere wending, en 'er kwamen agttien of twintig natuurlijke Pokken, op verſcheidene plaatſen des ligchaams, ten voorſchijn; doch welke zeer goedaartig verliepen. Waarſchijnlijk is hier de inenteling kort voor, of te gelijk met de inenting, ook natuurlijk door de waare Pokken beſmet geworden.

Beide die giften ſtreeden nu in dit ſubject, met recht, om de overheerſching, tot dat eindelijk het ſterker Pokken-gift de overhand kreeg en behield.

De ondervinding wederlegt reeds overvloedig deze zwakke en angstig uitgedachte tegenwerping; daar in die streeken van Engeland, alwaar de melkers dikwerf onmiddelijk van de Koeijen besmet worden, en deze ziekte menigmaal in eenen veel hogeren graad krijgen, geen eenig voorbeeld te vinden is, dat hun daar door op de een of andere wijze iets onnatuurlijks toegebragt geworden was. 'Er leven in alle die vee-rijke Landstreeken zeer oude, met de Koeijen omgaande Dienstboden, die reeds voor veele jaren de Koepokken gehad, en zedert dien tijd steeds een duurzame gezondheid genoten hebben.

Men kan zich in de daad, zonder in den hoogsten graad een Hijpocondrist te zijn, niet voorstellen, hoe een zoo klein deeltje waterheldere en zachte Lijmphe, van een Huis-dier, 't welk ons op zoo veelerlei wijze tot nuttigheid verstrekt, ons aan een dierlijke gesteldheid nader zoude kunnen brengen. Wilden wij dergelijke hijpochondrieke grillen aankleven; zoo moesten wij bij ieder bete Vleesch en bij ieder bete Kaas, die

die wij genieten, iets zoortgelijks vrezen. Voornamelijk, dufden wij geene Engelſche Kaas uit Gloucesterſhire genieten, wijl deze zeer veele Koepokken materie in zich bevatten konde.

Ik gelove integendeel veel meer, dat die zachte, milde en onverdorvene Koepokken Lijmphe, met ter tijd, eerder oorzaak hebben zal, zich over haare nieuw aangetredene reis door den met ſtrophuleuſe, jichtige en veneriſche ſcherpigheden verontreinigde menschheid, te beklagen. Want, van alle dergelijke ziekelijke — de ganſche lichaamsgeſteldheid ondermijnende — ſtoffen is bij de Koeijen niet het minſte ſpoor aan te treffen. —

Ik meen, nu alles aangeſtipt te hebben, 't geen tot eene algemeene beſchouwing dezer ten uiterſte gewigtige medicijnſche ontdekking behoort, en ik hoop, dat alle mijne Leezers, en het Publiek, mijn goed oogmerk daar bij niet zullen miskennen.

*